

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування
Кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки

УДК 364.4-053.9(477)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Бакалаврська робота за освітньою програмою «Соціальна робота»
спеціальності 231 – «Соціальна робота»

Виконала:
студентка IV курсу, групи 461
Черевата А.О.
Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малиновська Н.Л.

Миколаїв, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ I. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ	6
1.1 Соціальний захист людей похилого віку: сутність, принципи, форми	6
1.2 Нормативно-законодавче забезпечення соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану	13
1.3 Міжнародний досвід соціального захисту людей похилого віку	24
Висновки до першого розділу.....	45
Розділ II. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	46
2.1 Загальна характеристика людей похилого віку як категорії, яка потребує соціального захисту	46
2.2. Технології соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану.....	54
2.3. Досвід недержавних та волонтерських установ в наданні послуг людям похилого віку	59
Рекомендації і поради тим, хто поруч з людьми похилого віку	66
Висновки до другого розділу	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Демографічні процеси, що відбуваються в усьому світі, відображають зростання відносної частки і абсолютного числа людей похилого віку у структурі населення. Зазначені обставини свідчать про значне збільшення числа громадян похилого віку, які в силу психофізіологічних особливостей належать до групи осіб, що потребують соціальної допомоги та підтримки.

Потреби даної категорії громадян у соціальній роботі збільшуються ще й тому, що велика частина з них належить до групи самотніх людей. Це означає, що в міру старіння вони будуть потребувати не тільки соціальної підтримки – у вигляді виплат пенсій, але і додаткового обслуговування.

Через військову агресію РФ проти України, яка розпочалася 2014 року, та повномасштабного відкритого збройного вторгнення з 24 лютого 2022 року ситуація для цієї категорії громадян України різко змінилась.

Актуальність теми підсилюється і тим, що майже вся ця категорія залишилась в межах України або за місцем постійного проживання або внутрішнього переміщення, але в будь-якому випадку, відбулось розлучення або з рідними або з місцем постійного проживання, тобто знайомими та друзями, з тими ж соціальними службами, які надавали соціальну допомогу.

Люди похилого віку мають право на користування всіма соціально-економічними та особистими правами й свободами, закріпленими Конституцією України, Законами України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”, “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, іншими законодавчими актами, які регулюють відносини у цій сфері.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблематика соціального захисту населення не втрачає своєї актуальності. Питання надання соціальних послуг особам похилого віку, неодноразово ставали тією чи іншою мірою предметом вивчення багатьох учених, зокрема: В. Скуратівського, Е. Лібанової, А. Новикова, О. Іванової, К. Міщенко, Т. Семигіної, О. Безпалько, Н.

Бордюк, А. РославськогоПетровського. Проте попри широке коло розглянутих теоретичних та практичних питань досі залишається актуальним пошук шляхів розв'язання проблеми вдосконалення механізмів надання соціальних послуг, визначення якісних критеріїв та методів аналізу надання таких послуг людям похилого віку, тим більше в умовах воєнного стану.

Об'єктом є соціальний захист людей похилого віку.

Предметом є особливості соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану.

Мета дослідження. Проаналізувати реальні та потенційні методи та засоби соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану.

Завдання:

розкрити сутність, принципи й форми соціального захисту людей похилого віку;

дослідити міжнародний досвід соціального захисту людей похилого віку;

дати загальну характеристику людей похилого віку як категорії, яка потребує соціального захисту;

виявити ефективні технології соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану;

узагальнити досвід недержавних та волонтерських установ в наданні послуг людям похилого віку.

Методи дослідження. У роботі було використано методи аналізу, синтезу та узагальнення, порівняльний аналіз, статистичний метод.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що у роботі представлено системний огляд компонентів соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану в Україні. Представлені напрацювання стануть підґрунтям для подальших наукових досліджень у цьому напрямку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх

соціальних працівників у закладах вищої освіти під час лекційних та семінарських занять.

Апробація результатів бакалаврської роботи. Результати наукової роботи було представлено на XXV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти», (м. Миколаїв, 7 листоп. 2022 р.).

Основні положення роботи було висвітлені публікаціях автора:
Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану // Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. – С. 22-25.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків, списку використаної літератури (55) та додатків. Загальний обсяг роботи 79 сторінок, основний текст – 69 сторінок.

Розділ I. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

1.1. Соціальний захист людей похилого віку: сутність, принципи, форми

Нинішній стан в Україні наразі має низку складних ситуацій як в економічному, політичному плані і через ці проблеми у населення можуть виникати труднощі. Саме тому держава має підтримати та надати відповідний соціальний захист усім вразливим верствам населення.

Термін “соціальний захист” виник в середині ХХ ст. та почав широко застосовуватися в міжнародно-правових актах та зарубіжній юридичній практиці. Виникнення даного поняття та його активне застосування пояснюється кардинальними змінами у соціальній політиці, які пройшли у багатьох країнах світу після Другої світової війни та розумінням керівництва країн необхідності систематизувати різноманітні інститути соціальної сфери. Поняття “соціальний захист” є одним з найбільш дискусійних питань.

Поширеною є думка, що виникнення терміну і поняття «соціальний захист» пов'язане із прийняттям закону США про соціальний захист (Social Security act) у 1935 році. Його творець, президент США Франклін Рузвельт, назвав новий законодавчий акт «наріжним каменем у системі, яка будується зараз, але у жодному разі не завершується». Однак є й інші точки зору щодо виникнення цього поняття. Як зазначає Гай Перрін, попри те, що цей термін уперше вжито у США, концепція системи соціального захисту сповна була втілена в новозеландському законодавстві 1938 року.

Соціальний захист населення – це комплекс заходів держави, які мають забезпечувати громадян гарантіями їх соціальних прав, держава має турбуватися та надавати допомогу людям відповідно їх стану здоров'я, віку, соціального становище тощо [7].

Соціальний захист населення – це перелік заходів держави, такі як наприклад, економічні, правові, організаційні та інші, створенні для того, щоб

забезпечувати права, обов'язки з надання допомоги потребуючим, які є слабкими, знедоленими та усім, хто немає можливості самостійно заробляти на життя і немає іншого джерела доходу через свою неспроможність [7].

Під соціальним захистом у загальному сенсі слід розуміти діяльність держави щодо встановлення та забезпечення соціально-економічних і соціально-культурних прав громадян. Це і охорона здоров'я, і забезпечення житлом, і здобуття освіти, і охорона материнства та дитинства, і матеріальне забезпечення непрацездатних і інших потребуючих підтримки громадян, і соціальне обслуговування тощо. Під соціальним захистом у вузькому сенсі слід розуміти сукупність нормативно закріплених гарантій спрямованих на вирівнювання положення громадян з іншими членами суспільства у випадках настання соціальних ризиків.

Соціально вразливі верстви населення - це індивіди або соціальні групи, що мають більшу за інших ймовірність зазнати соціальних збитків від дії економічних, екологічних, техногенних та інших чинників сучасного життя. До соціально-вразливих категорій населення, що потребують першочергової допомоги з боку держави, відносяться: пенсіонери, інваліди, сім'ї з дітьми, діти-сиріти, молодь, безробітні, постраждалі від Чорнобильської катастрофи, малозабезпечені.

Якщо говорити безпосередньо про таку категорію клієнтів як «люди похилого віку», то соціальний захист населення людей похилого віку – це комплекс економічних, соціальних і правових гарантій, які спрямовані для людей похилого віку і цей комплекс має базуватися на принципах милосердя та поваги [48].

До прямого обов'язку держави належить створення гідних умов життя для людей похилого віку, забезпечення їм належного захисту та підтримки.

Ознайомлюючись з науковими роботами різних авторів щодо питання хто вважається людиною похилого віку, можна побачити різні думки з цього приводу.

За власною дефініцією поняття «людина похилого віку», Т. Коленіченко вважає, що це особистості, які проходять певні періоди свого розвитку і знаходяться на завершальному етапі свого життя в якому людина переживає зміни на рівнях фізіологічному, психологічному та соціальному.

На думку М. Житинської [20], термін «людина похилого віку» вважається людина вікового періоду від 60 до 75 років. Поступове припинення професійної діяльності, вихід на пенсію і намагання зберегти достатній рівень психологічних, когнітивних, фізіологічних функцій – це є складовими цього вікового періоду.

За словами М. Кухта, якогось певного загальноприйнятого критерію немає для визначення початку людини похилого віку. Як стверджує М. Кухта, що основним критерієм визначення людини похилого віку є працездатність. У демографії поділяють людей на три групи: група працездатних (від 16 до 59 років за українським законодавством), група молодше працездатного (до 16 років) та група старше працездатного віку (від 60 років і далі) [27].

Отже, узагальнюючи вище наведені визначення, можна сказати, що люди похилого віку – це людина, яка переживає зміни у всіх сферах життя та діяльності з настанням пенсійного віку і в цей період людина намагається тримати та зберігати психологічні, когнітивні, фізичні функції на достатньому рівні.

До поняття людей похилого віку можна також відносяться і ветерани. Ветерани у сучасному розумінні – це ті люди, які брали участь у війні або відслужили визначений термін в армії. Проте в законодавстві використовуються такі поняття як «ветеран війни», «ветеран праці», «ветеран бойових дій», «ветеран військової служби». Ветеранами праці визнаються громадяни, які працювали на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян, фізичних осіб, мають стаж роботи 40 років – для чоловіків і 35 років – для жінок і вийшли на пенсію [53].

В Україні людина похилого віку асоціюється з настанням пенсійного віку. За Законом України «Про пенсійне забезпечення» людина пенсійного

віку вважаються чоловіки та жінки 60 років. Часто разом з поняттям «людина похилого віку» можна зустріти тотожно поняття «літні люди», оскільки в більшості випадків вони мають один сенс. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) за їх класифікацією визначають осіб від 60 до 74 років до категорії людей похилого віку, від 75 до 89 років – до людей старих, від 90 років і більше – до людей довгожителів [55].

Демографічна група українського суспільства, а саме група людей похилого віку зростає з кожним роком. За статистичними даними Державної служби статистики в Україні за результатами станом на січень 2021 року частка населення 60-річного віку становить 10121624 осіб, а старше 65 років – 7 211 190 осіб. Якщо проаналізувати ці данні, а також додати демографічний прогноз України до 2050 року, вірогідність є того, що Україна входить до тридцяти найстаріших держав світу, посівши 25-26-те місце [17].

Процес старіння нації в Україні переважає над працездатним населенням. За прогнозами експертів Світового банку, людей працездатного віку протягом найближчих 15 років може зменшитися на 16%. Нині в Україні налічується близько 14 мільйонів пенсіонерів, а це майже третина населення. Старіння нації – це негативне явище, яке поступово збільшується, а це означає, що платники податків будуть змушені годувати все більшу кількість тих, хто не працює. Наразі вже багато людей літнього віку мають проблеми з забезпечення для себе нормального харчування, мати необхідні ліки та обігрів помешкання, а все це призводить низької тривалості життя. В Україні, за даними Держкомстату, чоловіки живуть у середньому 61-62 роки, а жінки – 72-73. У таких розвинених країнах, як Швеція, Японія, Швейцарія, тривалість життя чоловіків становить 74-76 років, а жінок – 80-83. А все через високу тривалість життя, яке свідчить про ефективність національної системи соціального захисту пенсіонерів і охорони їхнього здоров'я у цих країнах [32].

Соціальний захист людей похилого віку контролюється та забезпечується низкою закладів: Міністерство праці та соціальної політики; Пенсійний фонд; управління, комісії, комітети соціального захисту населення

місцевих рад і держадміністрацій; територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів і самотніх непрацездатних громадян та відділення соціальної допомоги вдома; установи, заклади і підприємства сфери управління Міністерства праці та соціальної політики, які здійснюють соціальний захист людей похилого віку, інвалідів, ветеранів війни і праці (науково-дослідні інститути, які вивчають проблеми старіння, служби медико-трудової експертизи, різноманітні недержавні фонди, товариства, організації) та інші [55].

Основними принципами соціального захисту людей похилого віку вважається:

1. Принцип групи «незалежності». Цей принцип наголошує на тому, що люди похилого віку мали змогу доступ та користування основних благ і обслуговування, працювали та займалися іншими видами діяльності, які приносять прибуток, а також могли приймати участь у визначенні термінів припинення своєї трудової діяльності, мали змогу проживати в безпечних, домашніх умовах.

2. Принцип групи участі. Цей принцип наголошує на тому, що люди похилого віку повинні бути залученими для активної участі в суспільстві, а також розробляти, пропонувати державі для покращення їхнього добробуту.

3. Принцип групи участі відхід. Цей принцип наголошує на тому, що повинно забезпечуватися людям похилого віку догляд і захист з боку родини, громади, вільний доступ до медичного обслуговування з метою підтримки чи відновлення оптимального стану та запобігання захворюванню, можливість користуватися соціальними і правовими послугами, користування послугами піклувальних установ.

4. Принцип реалізація внутрішнього потенціалу. Цей принцип наголошує про можливість та важливість людей похилого віку мати доступ суспільних цінностей у галузі освіти, культури, духовного життя і відпочинку та всебічно розвивати свій потенціал.

5. Принцип гідності. Цей принцип наголошує на тому, що люди мають проживати достойне життя без фізичного, психологічного тиску і без різних проявів дискримінації (за ознакою віку, статі, раси, етнічної приналежності, статусу та інше) [28].

Формами соціального обслуговування можна виділити стаціонарна форма, напівстаціонарна форма та нестаціонарна форма.

До стаціонарних форм соціального обслуговування входять пансіонати для ветеранів праці й інвалідів, ветеранів війни, окремих професійних категорій старих людей, а також спеціальні будинки для одиноких і бездітних подружніх пар з комплексом служб соціально-побутового призначення. Заклади стаціонарної форми обслуговування надають різноманітну соціально-побутову допомогу людям похилого віку, які частково або повністю втратили здатність до самостійного обслуговування власних потреб.

До напівстаціонарних форм соціального обслуговування належать відділи денного та нічного перебування, реабілітаційні центри та медико-соціальні відділи. До цієї форми обслуговування належить соціально-побутове, медичне та культурне обслуговування літніх людей, організація харчування, відпочинку та включення до активного способу життя в тому числі і в трудовій.

До нестаціонарних форм соціального обслуговування належать обслуговування за місцем проживання, термінове обслуговування, соціально-консультативна та соціально-психологічна допомога. Ці форми обслуговування створені для того, щоб надавати соціальну допомогу в більш звичній та домашній обстановці для літніх людей [48].

Форми соціальної допомоги

Термінова соціальна допомога – це надання допомоги разового характеру людям похилого віку, які відчувають гостру потребу цього. До термінової допомоги можна віднести разове забезпечення безоплатним гарячим харчуванням або продуктовими наборами; забезпечення одягом,

взуттям, предметами першої необхідності; разове надання матеріальної допомоги; сприяння в отриманні тимчасового житла.

Адресна соціальна допомога – це надання допомога у разі кризової ситуації. Надання соціальної підтримки в цій формі наданні допомоги можуть проводитися з урахуванням специфіки регіону. Цей вид допомоги надається у вигляді побутової або соціально-психологічної допомоги.

Бригадна форма допомоги важкохворим – це надання допомоги комплексу соціальних та медичних послуг. Соціальні працівники можуть надавати хворим послуги лише побутового характеру, а медичні сестри здійснюють медичний догляд, слідкують за виконанням призначень лікаря [50].

Форми соціального захисту можна поділити на групи:

Пільги – дають можливість частково або повністю звільнитися від плати за послуги і товари або за придбати за нижчими цінами);

Соціальні та компенсаційні виплати – це різноманітні форми матеріальної та соціальної допомоги та інші види допомоги, що оплачується у грошовій формі.

Соціальні послуги – послуги, які мають на меті відновити та підтримувати нормальну життєдіяльність вразливих людей та категорій населення, які можуть піддаватися ризикам та труднощам [45].

1.2 Нормативно-законодавче забезпечення соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану

Соціальна допомога є інструментом соціального захисту. Україна має суттєве нормативно-законодавче забезпечення щодо надання соціальної допомоги різним категоріям населення, у тому числі людям похилого віку. Надають соціальну допомогу людям похилого віку, спираючись на наступні нормативно-законодавчі документи:

— Конституція України;

В статті 46 зазначається, що: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними». Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [25].

— Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану» [33]. Ця постанова постановляє, що на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування надання державної соціальної допомоги здійснюється з урахуванням таких особливостей:

1) строк виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, допомоги на дітей одиноким матерям, допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомоги на дітей, хворих на тяжкі

перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, щомісячної грошової допомоги особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за нею, тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме, щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату (далі — державна соціальна допомога), яку було призначено раніше, продовжується на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування і виплачується за повний місяць без звернення особи до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад;

2) у разі, коли отримувачами державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю пропущено строк переогляду допомоги, виплата таких видів допомоги не зупиняється на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування;

3) норми постанови Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2020 р. № 264 “Деякі питання надання державної соціальної допомоги” (Офіційний

вісник України, 2020 р., № 32, ст. 1093) протягом періоду воєнного стану та одного місяця після дати його припинення чи скасування не застосовуються.

2. Установити, що структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад після припинення чи скасування воєнного стану інформує одержувачів, яким виплату державної соціальної допомоги було продовжено відповідно до пункту 1 цієї постанови, про необхідність протягом одного місяця оновлення документів, необхідних для продовження отримання допомоги [33].

— *Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам».*

Цей Порядок визначає механізм надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. Допомога надається особам, які перемістилися з тимчасово окупованої території Російською Федерацією території України, а також території адміністративно-територіальних одиниць, де проводяться бойові дії та що визначені в переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких платникам єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які перебувають на обліку на відповідній території, може надаватися допомога в рамках Програми “єПідтримка”, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 204.

Допомога надається щомісячно з місяця звернення до квітня 2022 р. включно на кожну внутрішньо переміщену особу, відомості про яку включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, у таких розмірах:

для осіб з інвалідністю та дітей - 3000 гривень;

для інших осіб - 2000 гривень.

Допомога виплачується за повний місяць незалежно від дати звернення за її наданням [35].

— *Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб».*

Цей Порядок регулює механізм видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Довідка є документом, який підтверджує факт внутрішнього переміщення і взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Для отримання довідки повнолітня або неповнолітня внутрішньо переміщена особа звертається особисто, а малолітня дитина, недієздатна особа або особа, дієздатність якої обмежена, - через законного представника із заявою про взяття на облік за формою згідно додатком 1 до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах).

Заява про взяття на облік та включення до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб інформації про внутрішньо переміщену особу за наявності технічної можливості може подаватися також через Єдиний державний вебпортал електронних послуг (далі - Портал Дія).

У період дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 “Про введення воєнного стану в Україні”, внутрішньо переміщена особа для отримання довідки може звернутися до уповноваженої уповноважена особи територіальної громади / центру надання адміністративних послуг.

Уповноважена особа територіальної громади / центру надання адміністративних послуг приймає рішення та видає довідку внутрішньо переміщеній особі і реєструє заяву з формуванням електронної справи з використанням інформаційних систем Мінсоцполітики для включення інформації про внутрішньо переміщену особу до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

З метою обліку внутрішньо переміщених осіб орган соціального захисту населення на підставі отриманої електронної справи включає інформацію про

таких осіб до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

Особи, які відбували (відбувають) покарання у місцях позбавлення волі та мали (мають) зареєстроване місце проживання на території, де виникли обставини, зазначені в статті 1 Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” (далі - Закон), на дату їх виникнення, після звільнення мають право на отримання довідки, якщо не бажають повертатися до попереднього місця проживання.

На отримання довідки мають право особи, які після введення Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 “Про введення воєнного стану в Україні” воєнного стану перемістилися з території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії та яка визначена в переліку, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 204 “Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми “єПідтримка” (територія адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії).

На отримання довідки мають право особи, задеклароване/зареєстроване місце проживання яких розташоване поза межами території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії, але такі особи:

перебувають на обліку як платники єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії;

сплатили або за яких сплачено роботодавцем єдиний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування за IV квартал 2021 р. або за 2021 рік на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії [34].

— *Розпорядження Кабінету Міністрів України 6 березня 2022 року № 204 «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних*

одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка».

Перелік адміністративно-територіальних одиниць, на території яких платникам єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які перебувають на обліку на відповідній території, може надаватися допомога в рамках Програми “єПідтримка”:

- Волинська область
- Дніпропетровська область
- Донецька область
- Житомирська область
- Запорізька область
- Київська область
- м. Київ
- Луганська область
- Миколаївська область
- Одеська область
- Сумська область
- Харківська область
- Херсонська область
- Чернігівська область.

{Додаток із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМ № 213-р від 11.03.2022} [44]

За нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» право на призначення пенсії за віком мають ті особи, які досягли віку 60 років та набули страхового стажу не менше 15 років. Тобто, в Україні встановлено єдиний вік для виходу на пенсію для чоловіків і для жінок – 60 років [53].

— У Законі України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» зазначається, що:

Держава гарантує кожному ветерану праці та громадянину похилого віку належний рівень життя, задоволення різноманітних життєвих потреб, подання різних видів допомоги шляхом:

- реалізації права на працю відповідно до професійної підготовки, трудових навичок і з урахуванням стану здоров'я;
- забезпечення пенсіями і допомогою;
- надання житла;
- створення умов для підтримання здоров'я і активного довголіття відповідно до сучасних досягнень науки;
- забезпечення реалізації права на соціальні послуги, створення мережі установ та закладів, що надають соціальні послуги, забезпечення зміцнення і розвитку їх матеріально-технічної бази [23].

Про соціальний захист людей похилого віку можна говорити не тільки на рівні українського законодавства, а також на міжнародному рівні.

Конвенції ООН щодо захисту прав літніх людей поки що не прийнято, але існує ряд нормативних актів, які висловлюють ставлення держав-членів ООН до цієї проблеми. Так, у серпні 1982 року у Відні Всесвітньою Асамблеєю з проблем старіння ООН було прийнято Віденський

Міжнародний план дій з проблем старіння, у якому країни домовилися вивчити вплив старіючої частини населення на розвиток і розвитку на цю частину населення, мінімізувати негативні сторони такого впливу, визнали, що невід'ємні права і свободи людини притаманні усім без винятку категоріям населення. Та, оскільки якість життя не менш важлива, ніж його тривалість, саме тому старіючим слід, наскільки це можливо, дозволити жити в їхніх власних сім'ях та громадах плідним, здоровим, безпечним і таким, що приносить задоволення життям, та при цьому вважатися органічною частиною суспільства. Серед цілої низки заходів, передбачених цим Планом, слід відзначити, насамперед, с) ч. 3, у якому країни-учасниці домовились пропонувати і стимулювати політику і програми практичного характеру, спрямовані на гарантування соціального і економічного забезпечення людей похилого віку, а також на надання їм можливості брати участь у розвитку та користуватися благами, які отримуються в результаті розвитку. Підкреслено також (ч. 17 Плану), що питання, пов'язані з конкретними потребами старіючого населення це, насамперед, питання гуманітарного характеру -включають охорону здоров'я та харчування, житлові умови і навколишнє середовище, сім'ю, соціальний добробут, гарантований дохід і зайнятість, а також освіту [26].

Одним з першим важливим міжнародним актом, яке визначало норми регулювання становища людей похилого віку в суспільстві стала "Європейська соціальна хартія". Рада Європи прийняла цей акт 18 жовтня 1961 році. У міжнародному акту в статті 23 було задекларовано, що з метою забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист уряди, які підписали Хартію, будучи членами Ради Європи, зобов'язуються, самостійно або ж у співпраці з громадськими чи приватними інституціями, застосовувати відповідні заходи щодо:

1) "надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом:

а) забезпечити достатніми ресурсами, які дозволяти б їм жити на задовільному рівні та брати активну участь у громадському, соціальному та культурному житті;

б) надавати інформацію про послуги та програми доступні для людей похилого віку, а також про можливості їх користуванням;

2) надання особам похилого віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом:

а) забезпечити житлом, яке буде пристосоване до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для переобладнання їхнього житла;

б) надавати належне медичне обслуговування та послуги, які вимагається за станом їх здоров'я;

3) забезпечення особам похилого віку, які проживають у будинках для престарілих, гарантій надання належної допомоги із поваги до приватного життя і гарантувати їхню участь у прийнятті рішень щодо умов проживання в будинку для престарілих” [54].

Отже, перспективними напрямками розвитку національного законодавства про соціальне забезпечення осіб похилого віку через призму положень Європейської соціальної хартії є:

1) формування чіткого та узгодженого плану соціальних реформ та розвитку законодавства про соціальне забезпечення осіб похилого віку;

2) формування єдиного, чіткого та узгодженого плану виконання Україною міжнародних соціальних зобов'язань, а також імплементації європейських соціальних стандартів;

3) гармонізація соціальних позицій інститутів державної влади та громадянського суспільства;

4) розроблення та впровадження практики європейських соціальних стандартів та гарантій осіб похилого віку;

5) запровадження дієвого державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про соціальне забезпечення.

У прийнятій «Декларації з проблем старіння» Генеральною Асамблеєю ООН 16 жовтня 1992 році було визначені стандарти щодо людей похилого віку та були внесення оптимальних умов для реалізації цих рекомендацій. В Декларації з проблем старіння було визначено наступні принципи:

а) Принцип незалежності. Цей принцип наголошує на тому, що гарантія такої кількості доходів, щоб була можливість мати вільний доступ до житла, продуктів харчування, належного медичного обслуговування.

б) Принцип участі. Принцип наголошує про активне включення людей похилого віку в суспільному житті.

в) Принцип догляду. Людина похилого віку має можливість скористатися різними формами догляду в сім'ї або громаді в якій проживає та користуватися послугами опікунських закладів.

г) Принцип розкриття внутрішнього потенціалу.

ж) Принцип гідності. Цей принцип наголошує на тому, що люди мають проживати достойне життя без фізичного, психологічного тиску і без різних проявів дискримінації.

Для того, щоб реалізувати всі ці принципи якомога ефективніше, потрібно розробити низку заходів, а саме:

а) реалізація Міжнародного плану дій з проблем старіння;

б) активніше та широко популяризувати принципи ООН щодо людей похилого віку;

б) забезпечення наукових досліджень, підготовки кадрів, технічного співробітництва та обмін інформацією з проблем старіння;

в) сприяти засобам масової інформації, які б відігравали ключову роль в інформуванні щодо проблеми старіння населення та суміжні питання,

зокрема заходи з проведення 1 жовтня Міжнародного дня осіб похилого віку;

г) сприяти тому, щоб країни-донори та країни-одержувачі допомоги враховували та аналізували проблеми літніх людей у своїх програмах розвитку [54].

Після закінчення періоду дії Віденського плану дій у 2002 році Генеральною Асамблеєю ООН був прийнятий новий міжнародний документ -Мадридський міжнародний план дій з проблем старіння, у якому відзначалося прогнозоване зростання у глобальному масштабі частки осіб віком старше 60 років у період до 2050 року аж до 21 відсотка . У деяких розвинених країнах і країнах з перехідною економікою число літніх людей уже перевищує число дітей, а народжуваність впала нижче рівня, необхідного для простого відтворення населення.

До 2050 року в деяких розвинених країнах число літніх людей буде перевищувати число дітей більше, ніж у два рази. «Подібні глобальні демографічні зміни не тільки сильно відіб'ються на всіх сторонах індивідуального, общинного, національного та міжнародного життя, а й перетворять всі аспекти людського буття: соціальні, економічні, політичні, культурні, психологічні та духовні», -зазначається у документі.

Планом визначені три пріоритетних напрямки: участь літніх людей у розвитку; забезпечення охорони здоров'я і добробуту в похилому віці; забезпечення сприятливих і позитивних умов для людей всіх вікових груп. Безпека людей похилого віку значною мірою залежить від прогресу в вирішенні цих трьох завдань. Пріоритетні напрямки були розроблені для того, щоб направити діяльність з розробки політики та її здійснення на досягнення конкретної мети успішної адаптації до умов старіючого світу, в якому успіх визначається поліпшенням якості життя літніх людей і стійкістю різних механізмів, як формальних, так і неформальних, від яких залежить добробут людей протягом усього життя» [26].

1.3. Міжнародний досвід соціального захисту людей похилого віку

Загальні права людей похилого віку сформульовано в Міжнародній декларації прав людини, Європейській Конвенції про захист прав і основних свобод людини, Деклараціях ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ.

Право осіб похилого віку на соціальний захист реалізується через надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом: забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяють їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті; забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб похилого віку, а також про можливості їхнього використання такими особами; надання особам похилого віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом: забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла; забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я; забезпечення особам похилого віку, які проживають у будинках для престарілих, гарантій надання належної допомоги із повагою до їхнього особистого життя і гарантій участі у прийнятті рішень, що стосуються умов життя у їхньому будинку для престарілих.

Поняття «люди похилого віку з обмеженими можливостями» та «люди похилого віку з обмеженими можливостями» стосуються двох різних, але споріднених груп людей. До першої групи належать люди, які старіють, маючи інвалідність протягом більшої частини свого життя, іноді від народження. Для другої групи інвалідність вперше виникає у відносно похилому віці. Корисним звіт під назвою «Посилення прав та інтеграція людей похилого віку з інвалідністю та людей похилого віку з обмеженими

можливостями: європейська перспектива», який розглядає різні рамки, що впливають на надання послуг, а отже, і на якість життя людей похилого віку з інваліди та люди похилого віку з обмеженими можливостями.

Рекомендації, викладені нижче, стосуються потреб обох груп і базуються на аналізі практики держав-членів Ради Європи щодо надання послуг людям похилого віку з обмеженими можливостями та людям похилого віку з інвалідністю.

Індивідуальна основа : включаючи заходи для підготовки людей з обмеженими можливостями до змін і переходу; оцінка потреб і планування послуг для окремих осіб; а також заходи щодо гарантування прав на повну інформацію та консультації.

Правова база : з особливим акцентом на сприяння автономії та незалежному життю; підвищення якості послуг; забезпечення рівного доступу до соціальних послуг та правового захисту.

Фінансова основа : включаючи права та фінансування послуг, диверсифікацію джерел фінансування та проблему фінансових обмежень.

Операційна основа : охоплює ряд заходів і послуг для сприяння автономії та незалежності людей з обмеженими можливостями, з наголосом на інноваціях і передовій практиці.

Рамки участі : стосується участі на різних етапах у плануванні та реалізації політики, програм і послуг [42].

У рекомендаціях CM/Rec(2014)2 Комітету міністрів до держав-членів про заохочення прав людей похилого віку зазначені наступні пункти:

1. Метою цієї рекомендації є заохочення, захист і забезпечення повного й рівного користування всіма людьми похилого віку всіма правами людини та основними свободами, а також сприяння повазі до їхньої притаманної гідності.

2. Ця рекомендація застосовується до осіб, чий похилий вік сам по собі або у взаємодії з іншими факторами, включаючи уявлення та

ставлення, є перешкодою для повного здійснення їхніх прав людини та основоположних свобод, а також для їхньої повної та ефективної участі в житті суспільстві на рівних засадах. Він бере до уваги, що держави-члени Ради Європи визначили хронологічний вік на національному рівні, згідно з яким люди користуються певними правами та перевагами через свій старший вік.

3. Люди похилого віку мають повною мірою користуватися правами, гарантованими Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (далі: «Європейська конвенція з прав людини») та протоколами до неї, Європейською соціальною хартією, відкритою для підписання в 1961 році та переглянутою у 1996 році та інші відповідні міжнародні документи з прав людини, тією мірою, якою вони зобов'язані дотримуватися держав-членів.

4. Люди похилого віку повинні мати доступ до достатньої інформації про свої права.

5. З людьми похилого віку слід проводити відповідні консультації через представницькі організації до вжиття заходів, які впливають на здійснення їхніх прав людини.

II. Відсутність дискримінації

6. Люди похилого віку повинні користуватися своїми правами і свободами без дискримінації за будь-якою ознакою, у тому числі за віком.

7. Держави-члени повинні розглянути можливість чіткого посилення на «вік» у своєму національному антидискримінаційному законодавстві.

8. Держави-члени повинні вжити ефективних заходів для запобігання множинній дискримінації людей похилого віку.

Спираючись на цей пункт рекомендацій були реалізовані певних дії в різних країнах світу.

У 2006 році Німеччина заснувала незалежне Федеральне антидискримінаційне агентство, яке здійснює різноманітні проекти та організовує

заходи з підвищення обізнаності, такі як 2012 тематичний рік дискримінації за віком, під час якого воно присудило нагороди малим і середнім компаніям за застосування інноваційних стратегій просування колективів працівників різного віку. Деякі будинки престарілих і спеціальні установи в країні розробили спеціальні підрозділи, щоб дати можливість мігрантам похилого віку отримувати допомогу в середовищі, яке поважає їхній культурний і соціальний спосіб життя.

У Бельгії місцевий громадський центр соціальних дій організовує навчальні курси з «міжкультурної комунікації» для служб, які працюють зі старшими мігрантами. Центр розробив довідник передових практик для професіоналів, які працюють з цими людьми, щодо особливостей різних культур, наприклад, щодо харчування, гігієни, мови, похорону тощо.

У жовтні 2012 року Сполучене Королівство ввело в дію відповідні положення свого Закону про рівність 2010 року, які забороняють дискримінацію за віком під час надання товарів, об'єктів і послуг, виконання державних функцій і управління громадськими клубами та асоціаціями. Уряд також уклав угоди з декількома страховими компаніями щодо клієнтів похилого віку у таких сферах, як страхування автомобілів і подорожей.

У 2012 році Австрія прийняла Федеральний план для людей похилого віку, розроблений за участю представників людей похилого віку, який є основою політики цієї країни щодо людей похилого віку. План містить, зокрема, заходи з підвищення обізнаності та інші заходи проти дискримінації за віком, у тому числі множинної дискримінації щодо жінок.

Чеська Республіка прийняла новий Національний план дій щодо сприяння позитивному старінню (2013-2017), в якому чітко підкреслюється захист прав людей похилого віку як ключовий принцип. Рада з питань людей похилого віку та старіння населення була створена в 2006 році як постійно діючий дорадчий орган, який сприяє здоровому та активному

старінню та рівним правам людей похилого віку в усіх сферах життя. Спеціальна премія присуджується щорічно окремим особам або організаціям, які активно працюють у цій галузі.

III. Автономія та участь

9. Люди похилого віку мають право на повагу до притаманної їм гідності. Вони мають право вести своє життя незалежно, самовизначено та автономно. Це охоплює, зокрема, прийняття самостійних рішень щодо всіх питань, які їх стосуються, у тому числі стосовно їхнього майна, доходів, фінансів, місця проживання, здоров'я, лікування чи догляду, а також організації похорону. Будь-які обмеження мають бути пропорційними конкретній ситуації та забезпечені відповідними та ефективними гарантіями для запобігання зловживанню та дискримінації.

10. Люди похилого віку повинні мати можливість взаємодіяти з іншими та повною мірою брати участь у соціальній, культурній та освітній діяльності, а також у громадському житті.

11. Люди похилого віку мають право на гідність і повагу до їх приватного та сімейного життя, включаючи повагу до їх статевої близькості, у повній мірі.

12. Люди похилого віку користуються правоздатністю нарівні з іншими.

13. Люди похилого віку мають право отримувати належну підтримку в прийнятті своїх рішень і здійсненні своєї правоздатності, коли вони відчувають у цьому потребу, у тому числі шляхом призначення третьої сторони, якій вони довіряють, за власним вибором для допомоги у прийнятті їхніх рішень. Ця призначена сторона повинна підтримувати людину похилого віку на її прохання та відповідно до її волі та вподобань.

14. Держави-члени повинні передбачити законодавство, яке дозволяє людям похилого віку регулювати свої справи у випадку, якщо вони не можуть висловити свої вказівки на пізнішому етапі.

15. Держави-члени повинні забезпечити, щоб усі заходи, які стосуються прийняття рішень та реалізації правоздатності людей похилого віку, включаючи можливі обмеження, які можуть знадобитися з метою захисту, передбачали відповідні та ефективні гарантії запобігання зловживанням. Гарантії повинні бути пропорційними до ступеня, до якого такі заходи впливають на права та інтереси людини похилого віку.

Автономію та участь прописаний в рекомендаціях, країни світу почали запроваджувати цей пункт в своїх країнах.

У Німеччині опікуни мають обмежені повноваження, їх призначають відповідно до потреб кожної особи та для виконання конкретних завдань. Їх призначення не призупиняє дієздатності особи до укладення договорів і самовизначення.

У 2007 році Всесвітня організація охорони здоров'я опублікувала посібник, який допоможе містам стати більш дружніми до людей похилого віку. Базуючись на принципах активного старіння, посібник використовує цілісну перспективу в представленні фізичного та соціального досвіду людей похилого віку в доступі до повного спектру місць і послуг у містах і міських районах.

Данія у 2010 році прийняла нову стратегію щодо деменції з конкретними рекомендаціями щодо зміцнення та покращення послуг для людей, які страждають на деменцію. Країна також виділяє кошти на підтримку діяльності таких осіб та їхніх родин.

У Польщі створено «Університети Золотого Віку», які організовують освітні заходи для людей похилого віку відповідно до філософії навчання впродовж життя. У країні реалізована національна Програма соціальної активності людей похилого віку, яка зосереджена на освіті та волонтерській роботі людей похилого віку, їх інтеграції та участі в житті суспільства, а також на соціальних послугах для людей похилого віку.

У Сполученому Королівстві на початку 2011 року коаліція організацій та окремих осіб, які спільно працюють над дослідженнями, політикою та підтримкою людей похилого віку, розпочала кампанію «Покінчити з самотністю», спрямовану на боротьбу з ізоляцією людей похилого віку та допомогу людям похилого віку у створенні та підтримці особистого з'єднання. З 1988 року у Сполученому Королівстві запроваджено програму, яка заохочує людей віком від 50 років брати участь у місцевих проблемах як волонтери та пропонувати свої навички та досвід громаді.

Греція у 2012 році запровадив програму забезпечення автономії людей похилого віку вдома через організацію соціальних послуг, психологічної підтримки та допомоги по дому. Ця програма також заохочує участь людей похилого віку в культурних заходах і прагне забезпечити, щоб люди похилого віку жили в умовах, несумісних з їхньою гідністю. З 2009 року в рамках програми «Батьківські школи» Генерального секретаріату для навчання впродовж життя понад 5 000 слухачів відвідали 295 занять на тему старості, щоб ознайомитися з фізичними та психологічними проблемами, з якими можуть зіткнутися люди похилого віку, і з наявними засобами для їх запобігання або усунення. Центри відкритого захисту сприяють незалежності людей похилого віку, підвищенню обізнаності широкої громадськості та ключових учасників щодо їхніх потреб,

IV. Захист від насильства та жорстокого поводження

16. Держави-члени повинні захищати людей похилого віку від насильства, жорстокого поводження та навмисного чи ненавмисного нехтування. Такий захист має надаватися незалежно від того, чи відбувається це вдома, в установі чи деінде.

17. Держави-члени повинні забезпечити належне підвищення обізнаності та інші заходи для захисту людей похилого віку від фінансових зловживань, включаючи обман або шахрайство.

18. Держави-члени повинні вживати достатніх заходів, спрямованих на підвищення обізнаності медичного персоналу, працівників догляду, неофіційних опікунів або інших осіб, які надають послуги людям похилого віку, для виявлення насильства чи жорстокого поводження в будь-якому місці, щоб порадити їм, яких заходів вжити, якщо вони підозрюють, що мало місце зловживання, і, зокрема, спонукати їх повідомляти про зловживання компетентним органам. Держави-члени повинні вжити заходів для захисту осіб, які повідомляють про порушення, від будь-якої форми помсти.

19. Держави-члени повинні проводити ефективне розслідування достовірних заяв про насильство чи зловживання по відношенню до людини похилого віку, або коли органи влади мають обґрунтовані підстави підозрювати, що мало місце таке жорстоке поводження.

20. Люди похилого віку, які постраждали від насильства, повинні отримувати відповідну допомогу та підтримку. Якщо держави-члени не виконують своїх позитивних зобов'язань щодо їх захисту, люди похилого віку мають право на ефективний засіб правового захисту в національному органі та, у відповідних випадках, на отримання належного відшкодування за завдану шкоду в розумний час.

На основі рекомендацій щодо захисту від насильства та жорстокого поводження, країни перейняли та почали їх запроваджувати в дію.

У Бельгії, Чеській Республіці, Фінляндії та Франції працюють гарячі лінії для повідомлення про випадки насильства. Місцеві групи підтримки здійснюють візити на дому, пропонують рішення для покращення ситуації людей похилого віку та пропонують безкоштовні поради та навчання.

Португалія запровадила програму покращення безпеки людей похилого віку, які живуть самотньо та ізольовано, яку впроваджує поліція, наприклад, шляхом встановлення прямих телефонних ліній до

поліцейських дільниць у будинках людей похилого віку та шляхом організації регулярних візитів.

Німеччина створила програму «Захист людей похилого віку», яка допомагає оптимізувати безпеку людей похилого віку та запровадити профілактичні підходи (такі як притулки для жінок та консультаційні центри для постраждалих похилого віку, а також підвищення обізнаності та навчання персоналу не інтернатного догляду, щоб діяти як інстанції). профілактики). Міждисциплінарна група експертів розробила посібник для медичних працівників, щоб краще виявляти вбивства або неприродні причини смерті людей похилого віку. Німецька влада випустила брошуру, що містить вичерпну інформацію про шахрайство та обман людей похилого віку. Крім того, існують навчальні програми для банківського персоналу щодо того, як розпізнати обман у критичних фінансових ситуаціях для людей похилого віку.

Фінляндія прийняла План дій щодо зменшення насильства щодо жінок (2010-2015), який також передбачає заходи щодо людей похилого віку. Крім того, Фінська асоціація притулків для людей похилого віку прагне запобігати насильству щодо людей похилого віку та підвищувати обізнаність, наприклад, за допомогою телефонних ліній довіри та надання інших форм підтримки.

У Франції у січні 2013 року було створено Національний комітет із належного ставлення та прав людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями для боротьби з жорстоким поводженням і заохочення їхніх основних прав.

У Чеській Республіці новий Національний план дій сприяння позитивному старінню (2013-2017) передбачає заходи для підтримки людей похилого віку у випадках жорстокого поводження або зневаги через психологічну, юридичну та соціальну допомогу, освітні матеріали та

навчання професіоналів щодо запобігання та запобігання розпізнати зловживання.

V. Соціальний захист і зайнятість

21. Люди похилого віку повинні отримувати відповідні ресурси, які дозволять їм мати достатній рівень життя та брати участь у громадському, економічному, соціальному та культурному житті.

22. Держави-члени повинні вжити заходів для полегшення мобільності людей похилого віку та належного доступу до інфраструктури для них.

23. Держави-члени повинні забезпечити адекватні заходи підтримки, щоб люди похилого віку могли мати житло, адаптоване до їхніх поточних і майбутніх потреб.

24. Держави-члени повинні сприяти, або державними установами, або у співпраці з неурядовими організаціями чи приватним сектором, достатнім додатковим послугам, таким як денний догляд за дорослими, догляд або приготування їжі.

25. Державам-членам, які ще не ратифікували Європейську соціальну хартію (переглянуту) та Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективних скарг (ETS № 158), пропонується розглянути можливість зробити це. Тим, хто вже ратифікував переглянуту Хартію, але ще не зв'язаний статтею 23 (Право на соціальний захист людей похилого віку), пропонується розглянути можливість заявити, що вони вважають себе зобов'язаними цим положенням.

26. Держави-члени повинні забезпечити, щоб люди похилого віку не стикалися з дискримінацією при працевлаштуванні, в тому числі на підставі віку, як у державному, так і в приватному секторах. Це має включати такі аспекти, як умови доступу до роботи (включаючи умови найму), професійне початкове та безперервне навчання, умови праці (включаючи звільнення та винагороду), членство в профспілках або вихід на пенсію.

Держави-члени повинні забезпечити, щоб будь-яка різниця у ставленні була виправдана сприянням законній меті політики зайнятості та пропорційністю для досягнення цієї мети.

27. Держави-члени повинні включити сприяння участі людей похилого віку на ринку праці у свою політику зайнятості.

28. Держави-члени повинні приділяти особливу увагу проблемам безпеки та здоров'я працівників похилого віку у своїх відповідних програмах, планах дій та інших відповідних політичних діях.

На основі цих рекомендацій держави-члени почали впроваджувати різноманітні зміни в системі соціального захисту і зайнятості.

У Данії на місцевому рівні реалізується довгострокова кампанія щодо дружніх до старих людей практик на робочому місці. Муніципалітети допомагають людям похилого віку знайти мету та бажання та заохочують їх працювати довше.

У Фінляндії роботодавці доклали зусиль, щоб підвищити рівень зайнятості серед людей похилого віку та організували гнучкий графік роботи для їхнього добробуту. Влада запровадила набір інструментів для «управління віком», включаючи посібник для працівників похилого віку та їхніх роботодавців. Було випробувано модель заявки на роботу, яка підкреслює навички претендента та зменшує вплив таких факторів, як національність, вік або стать. Фінська Асоціація Паркінсона спільно з місцевою асоціацією проводить проект «Паркінсон на роботі» для покращення самопочуття та працездатності працівників, які страждають на це захворювання.

Австрійський федеральний план для людей похилого віку містить, зокрема, заходи з підвищення обізнаності щодо людей похилого віку на ринку праці та має найвищий пріоритет питання якісних умов життя для людей похилого віку.

У Греції та Іспанії люди похилого віку користуються програмами соціального туризму, які пропонують відпочинок та/або гідротерапію за доступними цінами через державні субвенції.

У Франції закон, що встановлює «контракт поколінь» (contrat de génération), прийнятий у березні 2013 року, дозволяє компаніям із менш ніж 300 працівниками отримувати фінансову підтримку від держави протягом трьох років, якщо вони наймають особу за контрактом на невизначений термін, якому менше 26 або більше 57 років. Посібник 2009 року «Кращі практики компаній щодо утримання людей похилого віку серед своїх працівників або повернення їх на роботу» надає підтримку компаніям у цих питаннях.

В Іспанії веб-сайт «EnclaveRural» є платформою для обміну передовим досвідом щодо покращення якості життя людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями в сільській місцевості та сприяння створенню якісних служб близькості.

В Ірландії людей похилого віку підтримують у тому, щоб залишатися у своїх домівках якомога довше. Місцева влада допомагає малозабезпеченим, які потребують житла, а також надає допомогу на адаптацію житла. Добровільні житлові організації також надають житло для задоволення особливих потреб людей похилого віку.

VI. Догляд

A. Загальні принципи

29. Держави-члени повинні вживати належних заходів, у тому числі профілактичних, для сприяння, підтримки та покращення здоров'я та благополуччя людей похилого віку. Вони також повинні забезпечити наявність і доступність належного медичного обслуговування та довгострокового якісного догляду.

30. Послуги повинні бути доступними в громаді, щоб дозволити людям похилого віку якомога довше залишатися у своїх власних домівках.

31. Щоб краще оцінити та задовольнити потреби людей похилого віку, держави-члени повинні сприяти багатовимірному підходу до охорони здоров'я та соціального догляду за ними та заохочувати співпрацю між компетентними службами.

32. Особи, які здійснюють догляд, повинні конфіденційно й обережно поводитися з будь-якими конфіденційними персональними даними людей похилого віку відповідно до їх права на приватне життя.

33. Догляд має бути доступним для людей похилого віку, а також мають існувати програми для надання допомоги людям похилого віку, якщо це необхідно, з покриттям витрат.

34. Доглядальники повинні отримати достатню підготовку та підтримку, щоб належним чином забезпечити якість послуг, що надаються. Якщо за людьми похилого віку вдома доглядають неофіційні опікуни, останні також повинні отримати достатню підготовку та підтримку, щоб переконатися, що вони здатні надавати необхідний догляд.

35. Держави-члени повинні керувати системою, за допомогою якої регулюється та оцінюється надання допомоги.

У Данії вживаються заходи щодо профілактики та зміцнення здоров'я, а також виділяються кошти для покращення навчання, з одного боку, та методів реабілітації, з іншого, як на національному, так і на місцевому рівнях. Країна також ширше використовує «технологію соціального забезпечення» для догляду за людьми похилого віку, якщо це підвищує якість догляду та зменшує витрати.

Фінляндія започаткувала проект для активного залучення людей похилого віку, які страждають від самотності, зокрема тих, хто перебуває в лікарнях, центрах денного догляду за дорослими або інтернатних установах. Крім того, країна прийняла Закон про підтримку неформальної опіки, який набув чинності в 2006 році. Підтримка неформальної опіки є

обов'язковою соціальною послугою, яка надається державою та муніципалітетами.

Австрія надає на федеральному рівні допомогу на довгостроковий догляд, яка певною мірою покриває необхідний догляд за особою. Нещодавно у виплаті брали участь і провінції. Австрія започаткувала проект установ для догляду за людьми похилого віку, які страждають на деменцію, орієнтований на медичних працівників та їх керівництво. Проект спрямований на досягнення більшої обізнаності щодо гендерної рівності щодо пацієнтів з деменцією, беручи до уваги їхні особливі гендерні потреби та різні життєві історії.

У Нідерландах за дорученням уряду Нідерландів було розроблено програму «Національна допомога людям похилого віку» з метою покращення догляду за людьми похилого віку зі складними потребами. З початку програми у квітні 2008 року численні організації об'єднали зусилля на регіональному та національному рівнях, щоб створити послідовний набір варіантів догляду, які краще адаптовані до індивідуальних потреб людей похилого віку. Для самих людей похилого віку ця програма веде до більшої свободи та незалежності.

В Ірландії ініціатива пакету догляду вдома спрямована на людей похилого віку, які потребують додаткової допомоги, щоб продовжувати жити в громаді. У пакет входять послуги медсестер і різних терапевтів (у тому числі фізіотерапевтів і ерготерапевтів), патронажів і домашніх помічників.

У Німеччині пенсіонерам доступний цілий спектр послуг підтримки місцевого самоврядування. Існують також виплати в натуральній формі або грошові виплати від законодавчої схеми страхування довгострокового догляду (SPV), яка є окремою галуззю соціального забезпечення відповідно до Німецького соціального кодексу. Люди похилого віку можуть вибрати між наданням догляду вдома чи в установі, а також між ліцензованими

зкладами чи послугами, які надають агентства. З початку 2013 року пацієнти мають можливість оформити індивідуальне обслуговування з великого каталогу послуг.

Муніципальний район Праги, Чеська *Республіка*, має спеціальний багатомовний веб-сайт для людей похилого віку з корисною інформацією про їхнє повсякденне життя в районі (соціальні та медичні послуги, культурні заходи, вільний час і дозвілля тощо). В районі також працює телефон довіри та юридичні консультації для людей похилого віку.

Б. Згода на медичну допомогу

36. Люди похилого віку повинні отримувати медичну допомогу лише за їхньою вільною та усвідомленою згодою та можуть вільно відкликати свою згоду в будь-який час.

37. Якщо особа похилого віку не може, за конкретних обставин, дати згоду, побажання, висловлені цією особою щодо медичного втручання, включаючи заходи продовження життя, мають бути прийняті до уваги відповідно до національного законодавства.

38. Якщо особа похилого віку не має, згідно з національним законодавством, здатності давати згоду на втручання, зокрема через розумову неповносправність або хворобу, втручання може бути здійснено лише з дозволу його або її представника, орган або особа чи орган, передбачений законом. Зацікавлена особа похилого віку повинна, наскільки це можливо, брати участь у процедурі отримання дозволу. Щоб запобігти зловживанням, слід забезпечити відповідні та ефективні гарантії.

39. Якщо відповідну згоду неможливо отримати через надзвичайну ситуацію, будь-яке необхідне з медичної точки зору втручання може бути здійснено негайно на користь здоров'я людини похилого віку. Щоб запобігти зловживанням, слід забезпечити відповідні та ефективні гарантії.

Чеська Республіка, Нідерланди, Швейцарія та Сполучене Королівство передбачають можливість акта, за допомогою якого особа може вжити

заходів для того, щоб третя особа була уповноважена приймати рішення від її імені, якщо особа стає недієздатною. Крім того, або як альтернатива, довірній особі може бути видана довіреність для прийняття рішень щодо фінансових справ і лікування відповідно до побажань, викладених у цьому документі.

У Німеччині Третій закон про реформу опіки над дорослими (2009) надає особливого значення просуванню медичних директив у сфері медичного втручання. Медичні служби лікарняних кас також перевіряють, чи супроводжується обмеження волі необхідною згодою.

В. Стаціонарний та інституційний догляд

40. Держави-члени повинні забезпечити достатні та адекватні послуги проживання для тих людей похилого віку, які більше не можуть або не бажають проживати у своїх власних домівках.

41. Люди похилого віку, які перебувають в інституційних установах, мають право на свободу пересування. Будь-які обмеження мають бути законними, необхідними, пропорційними та відповідати міжнародному праву. Повинні бути адекватні гарантії перегляду таких рішень. Держави-члени повинні забезпечити, щоб будь-які індивідуальні обмеження для людини похилого віку застосовувалися за вільною та інформованою згодою цієї особи або як пропорційна відповідь на ризик заподіяння шкоди.

42. Держави-члени повинні забезпечити існування компетентного та незалежного органу чи органу, відповідального за перевірку як державних, так і приватних інтернатних установ. Держави-члени повинні забезпечити легкодоступні та ефективні механізми подання скарг і відшкодування будь-яких недоліків у якості медичної допомоги.

43. Людей похилого віку в принципі слід поміщати в стаціонарні, інституційні або психіатричні заклади лише за їхньої вільної та інформованої згоди. Будь-який виняток із цього принципу має відповідати

вимогам Європейської конвенції з прав людини, зокрема праву на свободу та недоторканність (стаття 5).

Держави-члени почали впроваджувати зміни в питаннях стаціонарного та інституційного догляду.

Австрія запровадила національний сертифікат якості для будинків для людей похилого віку на основі єдиного та об'єктивного процесу оцінки якості послуг за такими критеріями, як рівень задоволеності людей похилого віку, які проживають у цих будинках, і персоналу, який працює в цих будинках, а також організації розпорядку дня для задоволення потреб людей похилого віку.

Німеччина видала Хартію прав людей, які потребують довгострокового догляду та допомоги, щоб покращити надання послуг із проживання та домашнього догляду. Якість як стаціонарного, так і нестаціонарного догляду перевіряється на регулярній основі на основі стандартів, встановлених на національному рівні. Ініціатива «Альянс за деменцію» була створена з метою реалізації плану дій щодо покращення догляду за людьми, які страждають на деменцію, та допомоги їм залишатися вдома.

У Фінляндії регіональна асоціація будує громадський будинок із 35 квартирами для людей похилого віку, які можуть самостійно керувати своїм повсякденним життям, як альтернативу інтернатним закладам. Організовано спільне харчування та заходи.

Омбудсмен у Чеській Республіці відвідує медичні та інтернатні заклади для людей похилого віку та видає звіти та рекомендації щодо поваги до прав людини та гідності в цих закладах.

Ірландія ввела в дію програму підтримки, спрямовану на усунення фінансових труднощів багатьох людей та їхніх сімей, яким в іншому випадку довелося б продавати чи перезаставляти будинки, щоб оплатити витрати на догляд у будинках для престарілих. Підтримка за цією схемою

надається незалежно від того, чи перебуває особа в державному, приватному чи добровільному будинку престарілих.

У Греції соціальні консультанти відповідають за контроль закладів, здійснюючи візити для перевірки належного функціонування, якості догляду та благополуччя людей похилого віку.

Г. Паліативна допомога

44. Держави-члени повинні пропонувати паліативну допомогу людям похилого віку, які страждають від хвороби, яка загрожує життю або обмежує життя, щоб забезпечити їх благополуччя та дозволити їм жити та померти з гідністю.

45. Будь-яка особа похилого віку, яка потребує паліативної допомоги, повинна мати право на доступ до неї без невиправданої затримки в умовах, які відповідають її чи її потребам і вподобанням, зокрема вдома та в установах тривалого догляду.

46. Слід заохочувати членів родини та друзів супроводжувати людей похилого віку, які смертельно хворі або вмирають. Вони повинні отримувати професійну підтримку, наприклад, амбулаторними службами паліативної допомоги.

47. Постачальники медичних послуг, залучені до надання паліативної допомоги, повинні повністю поважати права пацієнтів і дотримуватися професійних зобов'язань і стандартів.

48. Підготовлені спеціалісти у сфері паліативної допомоги повинні бути доступні для проведення освіти та досліджень у цій галузі. Програми освіти з питань паліативної допомоги слід включити до навчання всіх зацікавлених медичних і соціальних працівників, а також заохочувати співпрацю професіоналів у сфері паліативної допомоги.

49. Держави-члени повинні забезпечити адекватну наявність і доступність паліативних лікарських засобів.

50. При організації своїх національних систем паліативної допомоги держави-члени повинні брати до уваги Рекомендацію Rec (2003) 24 Комітету міністрів державам-членам щодо організації паліативної допомоги.

Надання паліативної допомоги надають в багатьох країнах.

У Бельгії в усіх резиденціях і структурах догляду для людей похилого віку має бути доглядальниця, яка пройшла підготовку в галузі паліативної допомоги.

В Австрії є асоціація організацій і потужним промоутером інтеграції принципів паліативної допомоги в стандартні послуги довгострокового догляду. Провінція Штирія має мережу мобільних бригад паліативної допомоги, що складається з лікарів, медичного персоналу та соціальних працівників, які безкоштовно співпрацюють із сімейними лікарями та особами, які здійснюють догляд за людьми похилого віку. Команди паліативної допомоги проходять навчання та нагляд до початку та під час надання послуг.

У 2011 році Всесвітня організація охорони здоров'я опублікувала рекомендації щодо паліативної допомоги людям похилого віку: кращі практики, що містять численні приклади передової практики в цій галузі.

У 2008 році Сполучене Королівство запровадило «Стратегію догляду наприкінці життя», яка спрямована на покращення догляду за людьми, які наближаються до кінця життя, зокрема надання можливості більшій кількості людей, які цього бажають, отримати догляд і померти вдома. Стратегія також має на меті змінити ставлення людей до смерті, щоб їм було зручно висловлювати свої бажання та переваги щодо догляду в кінці життя, а також розвивати відповідні громадські послуги.

У 2008 році в Німеччині було прийнято Хартію з догляду за важкохворими та помираючими, яка містить керівні принципи щодо викликів соціальної політики, потреб особи та вимог до навчання,

досліджень і навчання. Фонд Роберта Боша надає геріатричним медсестрам і асистентам можливість отримати базові навички паліативної допомоги. Координаційний офіс контролює паліативну практику та служить джерелом інформації для навчальних програм. Крім того, нестационарні хоспісні послуги, які субсидуються фондами медичного страхування, підтримують невиліковно хворих людей та їхні сім'ї у власних домівках за допомогою спеціально навчених волонтерів.

VII. Здійснення правосуддя

51. Під час визначення їхніх цивільних прав і обов'язків або будь-якого кримінального звинувачення проти них люди похилого віку мають право на справедливий судовий розгляд протягом розумного строку відповідно до статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Держави-члени повинні вжити відповідних заходів, щоб пристосувати хід судового розгляду до потреб людей похилого віку, наприклад, шляхом надання, де це доцільно, безкоштовної правової допомоги та юридичної допомоги.

52. Компетентні судові органи повинні проявляти особливу старанність у розгляді справ, у яких фігурують люди похилого віку. Зокрема, вони повинні належним чином враховувати свій вік і стан здоров'я.

53. Держави-члени повинні забезпечити, щоб затримання людей похилого віку не було нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням. Оцінка мінімального рівня жорстокості для того, щоб поводження було визнано нелюдським або таким, що принижує гідність, залежить від кількох факторів, у тому числі віку та стану здоров'я особи. Слід розглянути альтернативи утриманню людей похилого віку.

54. Держави-члени повинні захищати благополуччя та гідність людей похилого віку під вартою. Зокрема, вони повинні забезпечити регулярний моніторинг стану здоров'я людей похилого віку та надання їм відповідної медичної та психічної допомоги. Крім того, держави-члени повинні забезпечити людей похилого віку під вартою умовами, що відповідають

їхньому віку, включаючи належний доступ до санітарно-гігієнічних, спортивних, освітніх і навчальних закладів і дозвілля. Держави-члени повинні забезпечити соціальну реінтеграцію людей похилого віку після звільнення.

Здійснення правосуддя над людьми похилого віку має свої особливості в різних країнах.

Сполучене Королівство розробило «Шлях догляду за в'язнями похилого віку», щоб допомогти в наданні індивідуально спланованого догляду за в'язнями похилого віку з подальшим успішним переселенням назад у громаду. Добровільна організація (RECOOP) пропонує допомогу та підтримку правопорушникам віком від 50 років. У ряді в'язниць країни є спеціальні відділення для ув'язнених, які потребують паліативної допомоги. Організація AGE UK створила кілька місцевих проектів для проведення сесій із соціальної взаємодії та навчання персоналу та ув'язнених похилого віку.

Сербія прийняла спеціальні правила, що стосуються тримання під вартою людей похилого віку, наприклад, щодо медичної допомоги, розміщення (з особами такого ж віку, у місцях, що забезпечують легкий доступ до інших об'єктів центрів ув'язнення тощо), запланованих заходів, харчування та соціального догляду. зокрема з метою їх звільнення. Спеціалізований центр утримання забезпечує спеціальне геріатричне лікування, сприяння контактам і відвідуванням сімей та підтримку останніх, зокрема, якщо інші члени сім'ї є людьми похилого віку або інвалідами.

У Греції система санкцій надає людям похилого віку різні переваги щодо альтернатив ув'язненню та розрахунку тривалості ув'язнення. Наприклад, 70-річній особі, засудженій до довічного ув'язнення, для умовно-дострокового звільнення достатньо відбутися шістнадцять років, а не двадцять [43].

Висновки до першого розділу

Термін “соціальний захист” виник в середині ХХ ст. та почав широко застосовуватися в міжнародно-правових актах та зарубіжній юридичній практиці. Виникнення даного поняття та його активне застосування пояснюється кардинальними змінами у соціальній політиці, які пройшли у багатьох країнах світу після Другої світової війни та розумінням керівництва країн необхідності систематизувати різноманітні інститути соціальної сфери.

Соціальний захист населення людей похилого віку – це комплекс економічних, соціальних і правових гарантій, які спрямовані для людей похилого віку і цей комплекс має базуватися на принципах милосердя та поваги. До прямого обов’язку держави належить створення гідних умов життя для людей похилого віку, забезпечення їм належного захисту та підтримки.

Україна має суттєве нормативно-законодавче забезпечення щодо надання соціальної допомоги різним категоріям населення, у тому числі людям похилого віку. Надають соціальну допомогу людям похилого віку, спираючись на наступні нормативно-законодавчі документи.

Загальні права людей похилого віку сформульовано в Міжнародній декларації прав людини, Європейській Конвенції про захист прав і основних свобод людини, Деклараціях ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ.

Розділ II. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1 Загальна характеристика людей похилого віку як категорії, яка потребує соціального захисту

Військове вторгнення рф в Україну має руйнівний вплив на цивільних будь-якого віку і призвело до втрати дому мільйонів людей. Однак існує також особлива загроза фізичній безпеці людей похилого віку через вразливість цієї категорії населення. Зрештою, єдиний прямий шлях до захисту прав цивільних осіб похилого віку в Україні — це припинення рф її протиправної війни.

«Спустошливе вторгнення рф непропорційно впливає на людей похилого віку в Україні, багато з них вимушено лишаються на територіях, де існує постійний ризик ураження від невпинних обстрілів із землі та з неба» — заявила Лора Міллз, дослідниця Amnesty International із питань прав людей похилого віку та людей із інвалідністю.

«Часто літні люди або залишаються в небезпечних домівках, або ж, коли їм вдалося евакуюватися, опиняються в притулках, що не мають достатніх ресурсів, аби задовольнити їхні потреби, особливо якщо ці люди мають інвалідність. Із притулків людей похилого віку часто переміщують до державних установ. Оскільки зима зі суворими погодними умовами вже на порозі, міжнародна спільнота повинна негайно вжити заходів, аби якомога пришвидшити допомогу для цієї групи населення».

Уряд України доклав суттєвих зусиль, щоб евакуювати людей з уражених конфліктом територій, включно з оголошенням обов'язкової евакуації близько 200 тисяч людей з Донеччини в липні 2022 р.

Витрати та логістика, спрямовані на забезпечення житла для людей похилого віку, переміщених війною, не мають лягати на плечі виключно

України. Amnesty International закликає інші країни сприяти евакуації людей похилого віку до доступного житла за кордоном, де це можливо, при цьому звертаючи особливу увагу на потреби літніх людей із інвалідністю.

Міжнародні організації мають робити більше для фінансової підтримки літніх людей, щоб ті могли орендувати житло, а також у співпраці з владою України включити цю категорію населення до пріоритетних груп для отримання житла в новобудовах.

Непропорційні ризики. В Україні люди віком понад 60 років становлять близько чверті від населення. При цьому вони непропорційно більше потерпають від обстрілів. Згідно з інформацією Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН), яке збирає дані про випадки смертей і поранень серед цивільних в Україні, люди віком понад 60 років становлять 34% від усіх цивільних, що загинули в період із лютого по вересень 2022 року (у тих випадках, коли вік жертви було відомо).

Люди похилого віку частіше мають проблеми зі здоров'ям, у зв'язку з чим опиняються в більшій небезпеці на окупованих територіях, оскільки російські сили суворо обмежили доступ гуманітарної допомоги, грубо порушивши цим міжнародне право.

Переміщення та висхідна тенденція інституалізації. Багатьом літнім людям загрожує повна втрата доступу до житла через пенсії, що значно нижчі за прожитковий мінімум, і підвищення ринкової ціни на оренду.

Amnesty International з'ясувала, що притулки часто були фізично недоступними для людей похилого віку із інвалідністю та не мали достатньо персоналу, який би піклувався про них; люди з інвалідністю часто не мали жодного іншого вибору, окрім як жити в державних установах. Лише з лютого по липень 2022 року принаймні 4000 людей похилого віку, які втратили домівки через війну, були розміщені в державних установах (дані Міністерства соціальної політики України).

Amnesty International відвідала сім установ для людей похилого віку та осіб із інвалідністю в Україні та з'ясувала, що ті заклади були нездатні надати належний рівень піклування — зокрема для літніх людей із обмеженою мобільністю, — частково через брак персоналу. Незалежні українські монітори доповідали, що такі умови були поширеними ще до вторгнення, яке лиш поглибило проблему.

Amnesty International також задокументувала випадки, коли люди похилого віку жили в домах без електрики, газу чи водопостачання; вікна чи дахи, пошкоджені внаслідок конфлікту, більше не захищали від дощу, снігу або холодних температур.

Amnesty International закликає уряди та міжнародні організації активізувати зусилля з підтримки літніх людей в Україні, сприяючи добровільній евакуації літніх людей за кордон та гарантуючи, що ця категорія отримує фінансову допомогу в пріоритетному порядку, а також підтримуючи створення фізично доступного житла для людей похилого віку з інвалідністю.

Amnesty International вважає російське вторгнення в Україну актом агресії. Із 24 лютого організація документує порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права, вчинені під час війни в Україні.

Amnesty International неодноразово закликала притягнути до відповідальності членів російських військ і посадових осіб, відповідальних за агресію та порушення. Організація також вітає розслідування Міжнародного кримінального суду, яке триває в Україні. Усебічна підзвітність в Україні вимагатиме узгоджених зусиль ООН та її органів, а також ініціатив на національному рівні відповідно до принципу універсальної юрисдикції.

Отже, люди похилого віку більш вразливі, стан тривоги та страху негативно впливає не лише на їхню емоційну сферу, а й фізичну.

Особливості та певні процеси людей похилого віку вивчає геронтопсихологія.

Геронтопсихологія - вивчає явища, особливості психологічних процесів, поведінку, а також динаміку особистісних змін, які пов'язані зі старінням організму людини, виявляє в ньому інволюційні тенденції (притуплення окремих психічних функцій, затухання певних процесів, спад активності особистості). Геронтопсихологія тісно поєднується із загальною та соціальною психологією, а також геронтологією, що вивчає медико-біологічні та соціологічні аспекти старіння людини.

Однією із найскладніших проблем геронтопсихології є визначення віку старості, оскільки це явище не лише біологічне, а й соціальне та психологічне, і початок соціального і психологічного старіння у часі може не збігатися з початком біологічного старіння. Науковці визначають процес старіння як внутрішньо суперечливий, за якого відбувається зниження рівня активності організму внаслідок дії закону гетерохронії (різною спрямованості змін в окремих функціональних системах організму). Особливе значення мають еволюційно-інволюційні зміни в центральній нервовій системі, зокрема ослаблення процесів збудження і гальмування. У період геронтогенезу посилюється суперечливість, нерівномірність, а також психологічні функції (наприклад, з віком вибіркового характеру набувають погіршення роботи слухового апарата, зниження рівня сприймання різних кольорів, сенсорного поля зору).

Суттєвою проблемою в період геронтогенезу є зниження рівня соціально-психологічного захисту, зокрема поява почуття беззахисності (внаслідок руйнування багатьох значущих зв'язків), що може спричинити надлишкову агресивність, конфліктність особистості (внутрішньоособистісну і міжособистісну), спроби суїциду. В своїх дослідженнях геронтопсихологія широко використовує методи вікової, загальної, соціальної психології. В останні десятиліття зростає значення

досліджень, виконаних на основі лонгітюдного методу аналіз вікових змін особистості. Особливу увагу сучасна геронтопсихологія приділяє вивченню в ході старіння зміни характеру діяльності і працездатності, ціннісних орієнтацій, смислових утворень особистості. Дослідження показали, що люди похилого віку потребує таких умов життя, які були б одночасно і оберігаючими і стимулюючими, тобто сприяли б збереженню мотивації посильних для людини форм самостійної поведінки [18].

Люди похилого віку відносяться до вразливої категорії населення і тому потребують особливої уваги. Поділяємо думку Є. Холостової, яка зазначає наступний перелік проблем з якими стикаються люди пенсійного віку: хвилювання через певні втрати (втрата фізичної активності, слуху, зору, смерть рідної людини), психологічні зміни (внаслідок розчарування, відторгнення); зниження психологічних здібностей та можливостей людини на фоні гострих захворювань, психічні хвороби, почуття ощадливості, жадібності у надмірній формі, наслідки алкоголізму (порушення загального здоров'я, розумова відсталість, деградація особистості), низька матеріальна забезпеченість (жебракування, приниження, почуття незатребуваності), погане поводження з людьми похилого віку (соціальна ізоляція, фінансові зловживання, зневага, занедбаність).

У соціально-психологічному аспекті виділяють такі проблеми людей похилого віку: розрив основних соціальних зв'язків, зумовлений зниженням соціальної активності, працездатності, виходом на пенсію, віддаленням від батьків дорослих дітей, звуженням інтересів, кола спілкування тощо; проблеми у тому числі зі здоров'ям (включаючи медико-біологічні (переживання болю і необхідності терапевтичного впливу), матеріальні (відсутність фінансування для якісного лікування та підтримку життя) та психологічні аспекти (приміром, труднощі у самообслуговуванні), а також із наближенням (очікуванням) смерті;

соціально-психологічна та морально ціннісна дезадаптація в суспільстві внаслідок зміни сучасної системи соціальних установок і цінностей, зниження рівня толерантності особистості, втрати близьких і, як наслідок, – самотність, самоізоляція, проблеми у спілкуванні; зміна соціального, економічного статусу (престижність особистості, погіршення матеріального становища, низька якість життя, збільшення залежності від інших тощо), питання взаємин з іншими віковими групами; проблеми з організацією вільного часу та відпочинку; криза пізнього віку, переживання відсутності життєвої перспективи, обмеженість самореалізації та інші психологічні проблеми особистості [47].

Особливе місце серед проблем людей похилого віку в аспекті соціальної роботи займають також проблеми “ейджизму” та жорстокого ставлення до представників цієї вікової групи. Розкриваючи зміст поняття “ейджизм” означає дискримінацію або погане ставлення до певної групи людей, яка проявляється у готовності адекватно сприймати лише тих людей, які відповідають заздалегідь визначеному критерію віку. Такі проблеми витікають через низку стереотипів про людей похилого віку, які часто зустрічаються у повсякденному житті. Стереотипи занадто узагальнені і не враховують реального стану речей. Сутність стереотипізації стосовно представників старших вікових категорій полягає у невиправдано негативній установці щодо віку. Недиференційовані та упереджені судження приписують усім людям старшого покоління лише негативні якості, які знижують їх цінність для життєдіяльності суспільства [47].

Окрім вище перелічених проблем з початком повномасштабного вторгнення виникли проблеми з евакуацією з найгарячіших точок або небажання людей виїжджати. Люди похилого віку, які все ж таки змогли або забажали виїхати, потребували медичної, гуманітарної допомоги та інших основних послуг.

Люди похилого віку часто погано сприймають будь-які зміни. Коли починалися масовані евакуація людей з прифронтових міст країни, саме люди похилого віку частіше відмовлялися від пропозиції виїхати з міста. Люди похилого віку аргументували такий свій вибір тим, що вони нікому там не потрібно, краще у себе вдома, дехто взагалі ніколи не виїжджав. Адаптуватися таким людям до нових змін та середовище непросто. Люди похилого віку втрачають дуже багато свої ресурсів, щоб звикнути та пристосуватися до всього нового. У більшості випадків люди розуміють, що покинувши свою домівку, немає ніяких гарантій того чи буде можливість повернутися додому.

Складніше процес адаптації до нового місця відбувається через те, що людям похилого віку складніше соціально взаємодіяти та спілкуватися. Відзначається не лише звуження міжособистісних контактів, але й порушення самої якості людських взаємин. Спілкування може обмежуватися привітанням з сусідами, продавцями, листоношею – людьми з якими доводиться зустрічатися під час купівлі продуктів харчування, ліків, отриманні кореспонденції, пенсії тощо. Частіше люди похилого віку швидко втомлюються від активних соціальних контактів і потребують спокою та відпочинку. Втрачається соціальна повнота життя, обмежується кількість і якість зв'язків з суспільством. Тому люди похилого віку позбавляються можливості спілкування, посильної допомоги, постійного руху та дії. Багато людей похилого віку часто мають відчуття непотрібності, покинутості, незатребуваності, знеціненості. Вони воліють добровільне затворництво, ніж стати тягарем для інших, в чому дехто з них передбачає приниження. В організмі людей похилого віку відбуваються незворотні вікові зміни, послаблюється фізичне здоров'я, знижується здатність організму справлятися зі стресами, непередбачуваними обставинами. Люди похилого віку слабкі та нездатні витримувати тривалі фізичні та психоемоційні навантаження. Фізичний та психічний стан є часто

перешкодою адаптації до переміщення людей похилого віку. Головна потреба цього віку – уникання страждань (пов'язані зі страхом появи різних соматичних захворювань), у врятуванні (пов'язане зі страхом безпорадності) і стабільності (страх перед новими обставинами, прив'язаність до близьких та власної території) [21].

Виходячи з наявних проблем людина похилого віку може отримати послуги:

- Соціально-побутові послуги: забезпечення продуктами, транспортні послугами, здійснення соціально-побутового патронажу, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів, ремонт, тощо.

- Психологічні послуги: надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення відносини з оточуючим соціальним середовищем, психологічної корекції.

- Соціально-педагогічні послуги: виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб громадян, організація змістовного дозвілля.

- Соціально-медичні послуги: консультації щодо подолання, профілактики та підтримки здоров'я.

- Соціально-економічні послуги: надання матеріальної чи грошової допомоги.

- Юридичні послуги: надання консультацій з питань чинного законодавства, захист прав та інтересів громадян.

- Інформаційні послуги: надання інформації, яка необхідна для вирішення складних життєвих ситуацій, просвітницькі послуги.

За останні роки кардинально змінилась оцінка ролі людей старшого віку в житті суспільства, зростає усвідомлення як їх значимості в соціальному, економічному, політичному розвитку країни, так і внеску в збереження морально-духовних традицій і цінностей сім'ї, роду, нації [20].

2.2. Технології соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану

Технологічні ресурси соціально-педагогічної роботи – це сукупність форм, методів і прийомів, які застосовують соціальні служби, заклади соціального обслуговування, громадські організації та спеціалістів волонтери з метою задоволення потреб або вирішення проблем окремих осіб чи соціальних груп.

У практичній соціально-педагогічній роботі найчастіше застосовують прикладні технології соціально-правового захисту, соціального обслуговування, соціальної профілактики, соціальної реабілітації, соціального опікунства, патронажу, супроводу, рекламно-інформаційні технології [18].

Технологія соціальна — сукупність наукових знань, засобів, прийомів, методів та організаційних процедур, спрямованих на оптимізацію процесу впливу, за допомогою яких реалізується певний соціальний проект або конкретна цілеспрямована ідея перетворення (реорганізації, модернізації або вдосконалення) соціальної роботи [52].

Люди похилого віку відносяться до категорії, які потребують соціальної допомоги та підтримки. Потреби даної категорії громадян у соціальній роботі збільшується ще й тому, що велика частина з них належить до групи самотніх людей. Це означає, що в міру старіння вони будуть потребувати не тільки соціальної підтримки – у вигляді виплат пенсій, але і додаткового обслуговування.

Переважаючою формою соціального обслуговування людей похилого віку була стаціонарна форма у вигляді будинків-інтернатів тощо. Стаціонарна форма при всіх її позитивних якостях (повне державне забезпечення, соціально-побутове влаштування, медико-соціальна допомога) мала й суттєві недоліки. Переселення людини похилого віку в

будинок-інтернат було пов'язане з психологічним стресом, а зміна обстановки, звичного місця проживання сприймалася як драматична ситуація. Переміщення в будинок-інтернат нерідко супроводжувалося депресивним станом, розладами сну, невротизацією особистості. Це одна з обставин, що стала причиною введення нестационарних форм соціального обслуговування. Саме тому стала розвиватися мережа нестационарних установ з розгортанням соціального обслуговування вдома.

Але з 24 лютого 2022 року життя в Україні різко змінилось через агресивний військовий напад РФ на Україну [53].

За результатами оцінки та відповідно до потреб особи з інвалідністю, особи похилого віку екстрено (кризово) можуть надаватися такі соціальні послуги:

- інформування;
- консультування;
- надання притулку, зокрема нічного;
- короткотермінове проживання;
- екстрене (кризове) втручання [40].

Інформування (001.0 — код послуги за Класифікатором соціальних послуг) — це надання інформації з питань соціального захисту населення, у тому числі переліку та адрес надавачів соціальних послуг, умов їх отримання, тарифів на платні соціальні послуги; надання інформації щодо отримання медичної, правової допомоги, адміністративних послуг та інших видів допомоги, робіт, послуг.

Консультування (002.0 — код послуги за Класифікатором соціальних послуг) — це комплекс заходів, що здійснюються протягом строку, необхідного для виходу зі складної життєвої ситуації та адаптації особи, сім'ї до нових умов соціального середовища, спрямованих на усунення/пристосування обмежень життєдіяльності, підтримку соціальної

незалежності, збереження та продовження соціальної активності особи, сім'ї.

Надання притулку (005.0 — код послуги за Класифікатором соціальних послуг) — надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни; організація збереження особистих речей; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями, службами.

Короткотермінове проживання 006.0 — код послуги за Класифікатором соціальних послуг) — забезпечення тимчасового проживання, соціальний супровід та допомога пошуку постійного місця проживання для особи/сім'ї.

Екстрене (кризове) втручання (012.0 — код послуги за Класифікатором соціальних послуг) — перша психологічна допомога; консультування; інформування; представництво інтересів; допомога в організації отримання безоплатної правової, невідкладної медичної допомоги, притулку тощо [30].

Під час дії на території України або адміністративно-територіальної одиниці надзвичайного або воєнного стану також може забезпечуватися надання екстрено (кризово) таких соціальних послуг: представництво інтересів; підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, бездомних осіб; соціальний супровід сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; догляд вдома; догляд стаціонарний; денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю; паліативний догляд; соціально-психологічна реабілітація; натуральна допомога; переклад жестовою мовою; транспортні послуги.

Рішення про надання послуг екстрено (кризово) приймається уповноваженим органом/надавачем соціальних послуг невідкладно та протягом однієї доби забезпечується їх надання [40].

Наданням послуг екстрено (кризово) займається Територіальний центр обслуговування. На час надання соціальних послуг екстрено (кризово) не проводиться визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальних послуг, складання індивідуального плану надання соціальної послуги та укладання договору про надання соціальної послуги (соціальних послуг).

У разі потреби в наданні соціальних послуг постійно центр вживає заходів до виготовлення отримувачу соціальних послуг усіх необхідних для надання соціальних послуг документів, після чого: визначає ступінь індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги; встановлює групу рухової активності (у разі потреби); визначає зміст та обсяг соціальних послуг; складає індивідуальний план надання соціальної послуги; видає наказ про взяття отримувача соціальної послуги на обслуговування; укладає з отримувачем соціальних послуг договір про надання соціальної послуги (соціальних послуг)”[36].

Робота територіальних центрів охоплює надання особам похилого віку до 40 різних видів соціальних послуг, серед яких: виклик лікаря, відвідування хворих отримувачів соціальних послуг в закладах охорони здоров'я, придбання та доставка медикаментів, здійснення лікувально-оздоровчих, профілактичних заходів та соціально-психологічної реабілітації, супроводження під час відвідування лікаря та госпіталізації, консультування у лікарів та інших спеціалістів, організація надання різних видів протезно-ортопедичної допомоги, допомога в оформленні документів, надання послуг хімчистки, ремонту одягу та взуття, побутової техніки, перукарських послуг, приготування їжі, доставка гарячих обідів, організація харчування у їдальні територіального центру, придбання та доставка товарів із магазину або ринку за рахунок отримувачів, оплата платежів, читання вголос преси чи літератури, обробіток присадибних ділянок, здійснення вологого і сухого прибирання осель отримувачів,

підтримання зв'язків підопічних з оточуючими та нормалізація стосунків із ними, організація дозвілля отримувачів та проведення бесід із ними, юридичні консультації та представництво інтересів у державних органах, інформаційні послуги, надання грошової та матеріальної допомоги [8].

Будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів (геріатричний пансіонат, пансіонат для ветеранів війни та праці) є стаціонарною соціально-медичною установою загального типу для постійного проживання громадян похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування. Робота будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів (геріатричних пансіонатів, пансіонатів для ветеранів війни та праці) регулюється Типовим положенням про будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричний пансіонат, пансіонат для ветеранів війни і праці у 2020 році втратило чинності і був створений новий закон. У цих закладах особи похилого віку можуть отримати такі соціальні послуги, як: організація проживання, харчування, забезпечення одягом, взуттям, постільною білизною, м'яким і твердим інвентарем та столовим посудом, слуховими апаратами, окулярами, протезно-ортопедичними виробами, зубним протезуванням, спеціальними засобами пересування (крім моторизованих), медикаментами та життєво необхідними ліками відповідно до медичного висновку, комунально-побутове обслуговування, організація дозвілля, соціально-медичні послуги (лікувально-профілактичні заходи, консультативна допомога) [8].

2.3. Досвід недержавних та волонтерських установ в наданні послуг людям похилого віку

Активними суб'єктами соціальної та соціально-педагогічної роботи є окремі волонтери, волонтерські групи державних, громадських організацій, вищих навчальних закладів, приватних установ тощо. Вони здійснюють свою діяльність у інформаційно-просвітницькому, профілактичному, реабілітаційному, рекреативному, соціально-рекламному, соціально-побутовому, охоронно-захисному та фандрейзинговому напрямках [18].

Поняття «волонтерський рух» визначається як добродійна діяльність, яка виконується фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому [52].

В Законі України «Про волонтерську діяльність» визначається, що волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерський рух вважається відносно молодим явищем в нашій країні, оскільки до подій 2014 року в Україні, волонтерський рух дуже повільно просувався. Але події в країні 2014 році такі як Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі внесли свої зміни в волонтерській рух в Україні [37].

За даними соціологічних досліджень виявляється, що саме події у 2014 році призвели до небувалого виявлення громадської об'єднаності, які призвели до активного зростання розвитку волонтерського руху в Україні. Така активність була зумовлена двома основними факторами: внутрішньополітична криза та зовнішня агресія. Внутрішньополітична криза призвела до дисбалансу системи державного управління, браку ефективних управлінських рішень, нестачу ресурсних можливостей, а

зовнішня агресія погіршила можливість державі виконувати свої функції ефективно і при цьому забезпечувати громадян основними потребами. Кризові події, які відбувалися в країні поставили під загрозу існування України як національної держави і громадяни розуміючи цю загрозу, взяли відповідальність на себе за розвиток поточної ситуації. При цьому волонтерська діяльність набула усіх ознак найбільш дієвої форми самоорганізації населення [9].

Діяльність волонтерських організацій, що забезпечують стійкість тилу для перемоги на фронті, принципово відрізняється від схеми 2014–2015 рр. По-перше, волонтерські організації спеціалізуються на допомозі одному або кільком підрозділам збройних сил України, а не добровольчим батальйонам. По-друге, волонтерські організації спеціалізуються за певними видами допомоги, наприклад, хтось постачає військове обладнання, хтось – додаткові продукти та одяг тощо. По-третє, волонтерські організації в 2022 р., на відміну від періоду зазначених вище років, мають мозаїчне фінансування – значну роль відіграє збір коштів на рахунок через соціальні мережі – краудфандинг, додатково використовуються благодійні кошти бізнесу та грантова допомога міжнародних організацій. За даними дослідження Zagoriy Foundation «Благодійність у часи війни», 86 % мешканців України стали благодійниками впродовж останнього року, кожен третій українець займався волонтерською діяльністю (для порівняння: у 2021 р. цей показник становив 5 %).

Отже, нині волонтерські організації відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби фронту на локальному рівні, здійснюють мозаїчний збір коштів з різних джерел, виконують пошук, замовлення та придбання необхідного обладнання, продуктів тощо як в Україні, так і за кордоном, працюють як логістичні компанії, що забезпечують постачання, оформлення й транспортування вантажів до споживача [41].

Активний підйом наступного потоку волонтерського руху в Україні спровокували вже події, які сталися в 2022 році.

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року зазнали великих втрат та потребували допомоги, підтримки велика кількість населення. У Постанові КМУ від 7 березня 2022 р. № 220 «Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» зазначається, що державна гуманітарна допомога передбачає:

- забезпечення людей їжею та питною водою, одягом та взуттям, засобами гігієни й товарами першої необхідності;
- забезпечення ліками та медичними препаратами;
- облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце свого проживання;
- надання одноразової грошової допомоги;
- задоволення інших першочергових потреб людей.

Для отримання допомоги необхідно відвідати органи місцевої влади, які допоможуть зареєструватись або подати свою заявку через інформаційну платформу «єДопомога». «єДопомога – гуманітарна платформа, що дає можливість допомоги українцям постраждалим від російської агресії. Для цього необхідно зайти на платформу та вибрати напрямок «Виплати від міжнародних організацій». Потім необхідно заповнити заявку, де вказати всі необхідні дані про себе. На платформі громадяни також зможуть отримати гуманітарну допомогу, одяг та продукти харчування.

Пенсіонери можуть звернутися по гуманітарну допомогу до районних управлінь соціального захисту населення. Після цього отримати допомогу можна в територіальних центрах обслуговування громадян [53].

До надання допомоги залучились громадські та благодійні організації, які було створенні ще на початку воєнних дій на Сході України,

а також новостворені організації, які почали свою роботу після повномасштабного вторгнення.

Гуманітарна організація «Проліска» – це організація, що надає допомогу мирному населенню, яке постраждало від конфлікту в Україні.

Гуманітарна місія «Проліска» була створена волонтерами 10 липня 2014 року. Метою місії є всебічна допомога постраждалому внаслідок війни мирному населенню.

ГО «Проліска», яка працює в зоні конфлікту Луганської та Донецької областей з 2014 року, надає гуманітарну допомогу, соціальний супровід, психологічну допомогу, відновлення інфраструктури, відновлення пошкодженого житла та допомогу в транспорті для цивільних осіб, які проживають в ізольованих та постраждалих від війни населених пунктах, без інфраструктури та доступ до соціальних та адміністративних послуг [12].

Громадська організація «Миколаїв разом» розпочала свою діяльність з волонтерської ініціативи, яка виникла через події, які відбуваються в країні. Волонтери почали надавати допомогу нашим громадянам з перших днів війни на всій неокупованій території України. Організація розпочинала з оборони міста допомагаючи захисникам збройних сил, а згодом організація почала розширяти свої напрямки діяльності. На меті організації – це допомагати, рятувати, підтримувати родини, які знаходяться в небезпечних зонах та в місцях, де потребується гуманітарна допомога. На рахунок організації близько тисячі людей, яким надали гуманітарну допомогу у вигляді наборів продуктів, дитячі суміші, ліки, одяг, засоби гігієни тощо [11].

ADRA Ukraine є частиною всесвітньої мережі Адвентистського агентства допомоги та розвитку (ADRA), яке здійснює свою діяльність у понад 130 країнах світу. ADRA International заснована в 1956 році як один з

підрозділів Церкви адвентистів сьомого дня (АСД) і має консультативний статус при Економічній і соціальній раді ООН.

Головне завдання ADRA — підтримувати нужденних людей та найуразливіші верстви населення, покращуючи їхні життя, робити їх активнішими та успішнішими в подоланні складних життєвих ситуацій.

Благодійна організація ADRA Ukraine офіційно зареєстрована та реалізує гуманітарні проекти, починаючи з 21 лютого 1993 року. ADRA Ukraine допомагає постраждалим під час конфліктів та катастроф, переселенцям та їхнім сім'ям, дітям-сиротам, вихованцям дитячих будинків та притулків, пацієнтам лікарень, допомагає людям у гарячих точках, неповноправним особам і людям похилого віку, пропагує здоровий спосіб життя [2].

Незабутні UNITED — це ініціатива благодійного фонду «Незабутні» за підтримки Міжнародної незалежної медичної організації «Лікарі без кордонів» (Médecins Sans Frontières).

Мета Фонду «Незабутні» — допомогти людям старшого віку, людям з деменцією та їх родинам отримати необхідну допомогу в умовах війни.

З початком повномасштабної війни в Україні благодійний фонд «Незабутні» розширив свою діяльність, щоб надати своєчасну допомогу людям з деменцією, їхнім родичам та опікунам відповідно до звернень людей, а також налагодити зв'язки з громадськістю, владою та всіма секторами суспільства. бізнес-секторами. Щоб підвищити ефективність і якість надання послуг, необхідно більш детальне розуміння труднощів, з якими стикаються сім'ї людей з деменцією під час тотальної війни, а також того, яку підтримку вони потребують. Тому, з метою покращення якості послуг та надання рекомендацій щодо організації допомоги людям з деменцією в умовах війни, фонд провів тематичне дослідження: «Вплив загальної війни в Україні на життя людей з деменцією та їх сімей» [4].

Nandy Friends for Ukraine – платформа для українців по всьому світу. Цифровий помічник NandyFriendsBot доданий у вигляді чат-боту в Telegram або Вайбері допоможе знайти житло, зареєструватись, отримати інформацію щодо медичних послуг, освіти, юридичних консультацій, а також повернутись додому, коли війна скінчиться. Створення такого чат-боту для того, щоб полегшити роботу волонтерам і цим самим дати можливість користувачам дізнатися необхідну інформації на найбільш поширені запитання. Окрім отримання необхідної інформації, за допомогою цього боту можна відправляти запити волонтерам на допомогу і вони можуть скерувати для отримання цієї допомоги компетентним спеціалістам для швидкого подолання проблеми. Також цифровий помічник є зручним майданчиком для авторів, які можуть ділитись корисною інформацією з мільйонами українців за кордоном [24].

Центр допомоги «Save Ukraine» займається такими напрямками діяльності, як: евакуація, розселення, гуманітарна допомога, соціальна реабілітація дітей, відновлення зруйнованих міст, відкриття їдальнь у зоні потреб, адресна допомога. Центр допомагає таким категоріям: дітям – сиротам, сім'ям з дітьми, багатодітні сім'ї, прийомні сім'ї, опікунські сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, пенсіонери, інваліди, сім'ї, які перебувають у важких життєвих ситуаціях. Наразі Центр взаємодопомоги охоплює всю буферну зону вздовж лінії розмежування на сході України, волонтерські пункти допомоги працюють у 27 населених пунктах. Центр взаємодопомоги «Збережи Україну» був визнаний ООН і включений до Плану гуманітарного реагування на 2016, 2017 та 2018 роки як організація-член, рекомендована ООН для фінансування міжнародними партнерами [10].

СпівДія — волонтерська P2P-платформа, яка ініційована за підтримки Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань Офісу Президента України. Також СпівДія має такі проекти як:

СпівДія Шелтер - це місця, де тимчасово проживають внутрішньо переміщені особи, які постраждали від війни;

Юридична підтримка - надання безоплатної правової допомоги людям, які постраждали від війни, через надання консультацій професійними юристами, зокрема щодо оформлення звернень, компенсацій, субсидій, соціальних та інших виплат тощо.

Психологічна підтримка – це індивідуальні та групові психологічні консультації, проведення просвітницьких та інформативних заходів для підтримки кожного потребуючого українця [6].

Восток SOS – це громадська ініціатива всебічної допомоги постраждалим від збройного конфлікту та внутрішньо-переміщеним особам. Свою діяльність активісти луганського Правозахисного центру «Поступ», кримського Правозахисного центру «Дія» та Цивільного сектору луганського Євромайдану розпочали 5 травня 2014 року допомагаючи постраждалим в конфлікті на сході України. «Поступ» - стали одними з перших волонтерів, які розпочали надавати допомогу потребуючим людям, а саме шукати житло для тимчасових переселенців на сході країни та в Криму, логістика, пошук зниклих, звільнення та реабілітація жертв викрадень, збирали та розподіляли гуманітарну допомогу в Києві. Волонтери також здійснювали доставки гуманітарних вантажів в прифронтові міста та надавали психологічну допомогу людям. В 2015 році навесні громадська організація «Восток-SOS» перетворилась на Благодійну організація «Благодійний фонд «Восток-SOS», яка й надалі продовжує підтримувати жертв збройного конфлікту та переселенців, працюють над відновленням регіону, що постраждали від військової агресії, сприяють демократичним змінам в регіоні та країни в цілому [3].

Рекомендації і поради тим, хто поруч з людьми похилого віку

Підтримка зв'язку. Незалежно від того, де ви знаходитесь, важливо підтримувати контакти з людьми похилого віку. Навіть короткі телефонні дзвінки, повідомлення або похід в гості до бабусі чи дідуся дуже піднімає настрій стареньким та дає можливість їм відчувати вашу турботу, підтримку.

Піклування про самопочуття і здоров'я людини похилого віку. Потрібно постійно запитувати чи всі необхідні ліки є у них. Якщо ні, то необхідно придбати. У разі поганого самопочуття допомогти записатися та відвідати лікаря.

Подбати про перегляд достовірних джерел інформації. На сьогоднішній день фейкових новин купа є в різноманітних ЗМІ. Для того, щоб людина похилого віку уникала дезінформації, варто їй порадити на які достовірні джерела можна спиратися і де краще переглядати актуальні новини.

Не підіймати питання про політику. Зараз не час дискутувати та з'ясувати відносини з рідними щодо політичних поглядів. Ці моменти краще залишити на потім. Зараз в сім'ї має бути не розлади через різні погляди, а підтримка та єднання один одного.

Допомогти людям похилого віку підтримувати спілкування. Спілкування дуже важливий аспект для людини. Для людей похилого віку важливо підтримка не тільки контактів з родичами, а також друзями, колишніми колегами, сусідами та іншими. Якщо людина засмучується постійно після розмови з кимось, то варто припинити підтримку такого спілкування.

Обговорити план дій на випадок критичної ситуації. Допомогти людині скласти список з необхідними речами для того, щоб людина могла швидко скласти тривожну валізу. Це зможе допомогти у критичній ситуації людині зібратися, зменшить хвилювання та допоможе зорієнтуватися за цим списком, що потрібно взяти з собою.

Висновки до другого розділу

Військове вторгнення РФ в Україну має руйнівний вплив на цивільних будь-якого віку і призвело до втрати дому мільйонів людей. Однак існує також особлива загроза фізичній безпеці людей похилого віку через вразливість цієї категорії населення.

Amnesty International закликає уряди та міжнародні організації активізувати зусилля з підтримки літніх людей в Україні, сприяючи добровільній евакуації літніх людей за кордон та гарантуючи, що ця категорія отримує фінансову допомогу в пріоритетному порядку, а також підтримуючи створення фізично доступного житла для людей похилого віку з інвалідністю.

У соціально-психологічному аспекті виділяють такі проблеми людей похилого віку: розрив основних соціальних зв'язків, зумовлений зниженням соціальної активності, працездатності, виходом на пенсію, віддаленням від батьків дорослих дітей, звуженням інтересів, кола спілкування тощо; проблеми у тому числі зі здоров'ям (включаючи медико-біологічні (переживання болю і необхідності терапевтичного впливу), матеріальні (відсутність фінансування для якісного лікування та підтримку життя) та психологічні аспекти (приміром, труднощі у самообслуговуванні), а також із наближенням (очікуванням) смерті; соціально-психологічна та морально ціннісна дезадаптація в суспільстві внаслідок зміни сучасної системи соціальних установок і цінностей, зниження рівня толерантності особистості, втрати близьких і, як наслідок, – самотність, самоізоляція, проблеми у спілкуванні; зміна соціального, економічного статусу (престижність особистості, погіршення матеріального становища, низька якість життя, збільшення залежності від інших тощо), питання взаємин з іншими віковими групами; проблеми з організацією вільного часу та відпочинку; криза пізнього віку, переживання відсутності життєвої

перспективи, обмеженість самореалізації та інші психологічні проблеми особистості.

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року значна кількість населення зазнала великих втрат та потребувала допомоги. У Постанові КМУ від 7 березня 2022 р. № 220 «Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» зазначається, що державна гуманітарна допомога передбачає: забезпечення людей їжею та питною водою, одягом та взуттям, засобами гігієни й товарами першої необхідності; забезпечення ліками та медичними препаратами; облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце свого проживання; надання одноразової грошової допомоги; задоволення інших першочергових потреб людей.

До реалізації цього приєдналися і волонтерські організації.

Активними суб'єктами соціальної допомоги та соціального захисту для людей похилого віку стали є окремі волонтери, волонтерські групи державних, громадських організацій, вищих навчальних закладів, приватних установ тощо. Вони здійснюють свою діяльність у інформаційно-просвітницькому, профілактичному, реабілітаційному, рекреативному, соціально-рекламному, соціально-побутовому, охоронно-захисному та фандрейзинговому напрямках.

Отже, до підтвердження того, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, долучилися і волонтерські організації з різнопланової допомоги людям похилого віку.

ВИСНОВКИ

З 24 лютого 2022 року життя в Україні різко змінилось через агресивний військовий напад РФ на Україну. Для захисту країни та її громадян було введено воєнний стан – «особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Основні засади державної політики щодо ветеранів праці та інших громадян похилого віку визначає Конституція України, Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні».

Люди, які підпадають під визначення «люди похилого віку» є такими, які або народилися в роки Другої світової війни або народилися через кілька років по її закінченні або трохи пізніше, зазнали як в дитинстві, так і тепер на старості років травм різного плану від військових дій та їх наслідків.

Соціальна допомога є інструментом соціального захисту. Україна має суттєве нормативно-законодавче забезпечення щодо надання соціальної допомоги різним категоріям населення, у тому числі людям похилого віку, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану»; Постанова Кабінету Міністрів України від 20

березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»; Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» (втратила чинність); Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»; Розпорядження Кабінету Міністрів України 6 березня 2022 року № 204 «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «ЄПідтримка».

Найчастіше саме такі надаються людям похилого віку технології, як технології соціально-правового захисту, соціального обслуговування, соціальної профілактики, соціальної реабілітації, соціального опікунства, патронажу, супроводу, рекламно-інформаційні технології. Але зі змінами в країні після 24 лютого, допомога та підтримка людей похилого віку надається у вигляді екстрених (кризових) послуг, такі як: інформування, консультування, надання притулку, короткотермінове проживання, екстрене (кризове) втручання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балдинюк О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. Соціальна робота та соціальна освіта. 2018. Вип. 1. С. 12–17.
2. Благодійна організація «Adra Ukraine»: офіційний сайт. Режим доступу: <https://www.adra.ua/>
3. Благодійна організація «Благодійний фонд «Восток-SOS»»: офіційний сайт. Режим доступу: <https://vostok-sos.org/pro-nas/mission/>
4. Благодійний фонд «Незабутні»: офіційний сайт. Режим доступу: <https://united.nezabutni.org/>
5. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_870
6. Волонтерська Р2Р-платформа «СпівДія». Режим доступу: <https://spivdiia.org.ua/>
7. Гончаров А. Поняття соціального захисту // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 10. — С. 126-129.
8. Горемикіна Ю.В. Значення соціальних послуг для реалізації державних соціальних гарантій та зобов’язань перед особами похилого віку в Україні. Економіка та суспільство. 2017. № 13. С. 976–985 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/164.pdf
9. Горєлов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. – К.: НІСД, 2015. – 36 с.
10. Громадська організація «Save Ukraine»: офіційний сайт. Режим доступу: <https://saveukraineua.org/>

11. Громадська організація «Миколаїв Разом»: офіційний сайт. Режим доступу: https://mrazom.com/?fbclid=IwAR12cWpsaK1UEptHZwnV_Y_YF768BQHlrb_iKbj1eqVUzptAQwPjS6cUhZnI
12. Громадська організація «Пролісок»: офіційний сайт. Режим доступу: <https://proliska.org/>
13. Декларація з проблем старіння. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_510
14. Декларація стосовно поганого поводження з людьми похилого віку. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_043.
15. Державна підтримка літніх людей : пільги ветеранам та пенсіонерам (присвячується 20-річчю проголошення Міжнародного дня громадян похилого віку) / в.о. Рада організації ветеранів України ; ред. Т. Крижанівська, М. Максименко. – Київ : Фенікс, 2010. – 118 с.
16. Деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 р. № 214.
Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-derzhavnoyi-socialnoyi-dopomogi-na-period-vvedennya-voennogo-stanu-214>
17. Джуган В. В. Дефініція поняття "люди похилого віку", як категорії соціальної роботи / В. В. Джуган, Р. І. Джуган // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. О. Бартош. – Ужгород : Говерла, 2022. – Вип. 1 (50). – С. 77–80.
18. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери/ За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.

- 19.Європейський кодекс соціального забезпечення. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329
- 20.Житинська М. О. Деякі аспекти соціального захисту людей похилого віку в Україні. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Соціальна робота. Соціальна педагогіка : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Вип.19(11). С. 154-159.
- 21.Забезпечення психологічної допомоги в секторі Сил оборони України: зб. тез Всеукр. міжвід. психол. форуму (м. Київ, 30 червня 2022 р.). Київ: «Вид-во Людмила», 2022. 324 с.
- 22.Загальна декларація прав людини 1948 р. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
- 23.Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (Редакція від 01.01.2023)
- 24.Інтернет-платформа «Handy Friends for Ukraine». Режим доступу: <https://www.handyfriends.handy.ai/>
- 25.Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електрон. ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- 26.Кулачок-Тітова, Л. В. Право на гідне життя осіб похилого віку та проблеми його забезпечення // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право».- 2022.- (29), 152-161.

- 27.Кухта, М. П. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні : монографія / М. П. Кухта; Наук. ред. І. Мартинюк.– Київ : КНУКіМ, 2018.– 304 с.
- 28.Ленчук О.М. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку, Подільський науковий вісник, Вінниця 2017.-. 65-70 с.
- 29.Мадридський міжнародний план дій з питань старіння. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2322.html
- 30.Матеріали в рамках тренінгу «Менеджмент соціальних послуг в умовах війни», організованого ПРООН в Україні спільно з Офісом Президента України та Міністерством соціальної політики України, м. Київ 2023 рік 64 с.
- 31.Питання соціальної взаємодії молоді і ветеранів / Рада організації ветеранів України ; голова редкол. П. С. Цибенко ; редкол. : Б. М. Балмасов, В. І. Горелов, П. М. Калугін ; вступ. слово П. С. Цибенко. – Київ : Вид-во гуманітар. літ., 2012. – 119 с.
- 32.Пікулик О.І. Проблеми соціального захисту громадян України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 10. С. 220–222.
- 33.Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану» Режим доступу:<https://www.kmu.gov.ua/nras/deyaki-pitannya-nadannya-derzhavnoyi-socialnoyi-dopomogi-na-period-vvedennya-voyennogo-stanu-214>.
- 34.Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб».

- 35.Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам».
- 36.Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 року №1417 «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) і центрів надання соціальних послуг»
- 37.Потапенко В. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів центр внутрішньополітичних досліджень НІСД.
- 38.Принципи ООН стосовно людей похилого віку. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_314.
- 39.Принципи Організації Об’єднаних Націй стосовно літніх людей. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_314
- 40.Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях.
- 41.Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року : матер. щоріч. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.] ; заг. ред. Ю. Каплан. – Київ : НІСД, 2022. – 56 с. – (Серія «Гуманітарний розвиток»).
- 42.Рекомендація CM/Rec (2009)6 Комітету міністрів державам-членам про старіння та інвалідність у 21-му столітті: стійкі основи для підвищення якості життя в інклюзивному суспільстві. Режим доступу:
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d0b09

- 43.Рекомендація CM/Rec(2014)2 Комітету міністрів до держав-членів про заохочення прав людей похилого віку. Режим доступу: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c649f
- 44.Розпорядження Кабінету Міністрів України 6 березня 2022 року № 204 «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «ЄПідтримка» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#Text>
- 45.Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
- 46.Система соціальної допомоги людям похилого віку / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; уклад. : Я. М. Раєвська, Л. П. Мельник, Ж. В. Мельник. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. – 187 с.
- 47.Сопко І. І. Становище людей похилого віку в Україні / Р. І. Сопко // Вісник Львівського університету. Серія : Соціологічна. - 2013. - Вип. 7. - С. 298-305.
- 48.Сопко Р. І. Соціальний захист людей похилого віку та їх права. Збірник наукових праць. Серія «Україна-Цивілізація». Том «Утвердження українського 17 цивілізаційного простору: духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку». Ужгород, 2016. С. 223-228.
- 49.Соціальна робота з людьми похилого віку / Ю. Р. Мацкевіч, Держ. вищ. навч. закл. «Запорізький нац. ун-т». – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2014. – 339 с.
- 50.Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід : колективна

- монографія / В. Поліщук, Н. Горішна, Г. Слезанська та ін. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 221 с.
51. Соціальний захист та пенсійне забезпечення в Україні / І. В. Ялдин, В. Д. Понікаров, О. А. Федорищева. – Харків : Мірошниченко О. А., 2019. – 174 с.
52. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. – 2-ге вид., оновл. — Тернопіль : Мандрівець, 2017. — 232 с.
53. Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану // Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. – С. 22-25.
54. Чернописька В. З. Міжнародно-правові стандарти соціального захисту людей похилого віку / В. З. Чернописька, А. В. Баран // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. — 2019. — Вип. 24. — С. 61-68.
55. Якубова, Л. А. Порівняльний аналіз особливостей організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні та за кордоном [Текст] / Л. А. Якубова, Н. П. Труш // Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота / голов. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. – Вип. 36. – С. 209–211.

ДОДАТКИ

Перелік видів соціальних послуг та форма їх надання

Види соціальних послуг та форма їх надання

- Соціальне обслуговування
- Психологічні послуги
- Соціально-медичні
- Соціально-економічні
- Соціально-педагогічні
- Юридичні
- Інформаційні
- Послуги з працевлаштування
- Інші соціальні послуги

Соціальне
обслуговування
людей похилого
віку

Види ДОПОМОГИ

- приготування або допомога в приготуванні їжі вдома, годування, доставка гарячих обідів (з їдальні, кафе, інших закладів);
- придбання та доставка товарів з магазину або базару, доставка книг, газет, журналів, медикаментів за кошти громадян, які обслуговуються;
- виклик лікаря, надання допомоги під час огляду, допомога під час відвідування лікарень, організація консультацій лікарів тощо;
- допомога у прибиранні квартири, пранні білизни, дотриманні особистої гігієни, у дрібному ремонті одягу та взуття, забезпеченні паливом;
- оформлення документів на отримання субсидій на оплату комунальних послуг та інших видів соціальної допомоги, внесення платежів;
- читання преси;
- інші соціальні послуги.

Соціально-педагогічні послуги

Виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організацію індивідуального навчального, виховного та корекційного процесу, дозволяя, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої творчості, іншої діяльності, пов'язаної з навчально-пізнавальними процесами, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб.

Інформаційні послуги

надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги).

Юридичні послуги

Надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо особи, яка знаходиться у складних життєвих обставинах (оформлення правових документів, адвокатська допомога, захист прав та інтересів особи тощо), юридичного представництва інтересів таких осіб у різних інстанціях.

Працевлаштування

Пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи, надання інформації щодо робочих місць (створення нових, бронювання, вакансії).

Інші соціальні послуги

Послуги, прямо не визначені законом, але потреба в яких виникає з розвитком нових суспільно-економічних відносин чи виникненням складної ситуації у конкретної особи або в інший спосіб, який важко передбачити завчасно.